

ODSJEK: ŽURNALISTIKA

**MEDIJSKI TRETMAN SEDAM INSTITUCIJA KULTURE
OD DRŽAVNOG ZNAČAJA U POSTDEJTONSKOJ
BOSNI I HERCEGOVINI
– magistarski rad –**

Kandidat:
Nedić Predrag
Broj indeksa: 868

Mentor:
prof. dr. Fahira Fejzić Čengić

Sarajevo, septembar 2021.

SADRŽAJ

Skraćenice	4
Popis tabela i slika	5
Uvod	6
I. Teorijske osnove rada	8
II. Metodološki okir rada	10
1. Problem istraživanja	11
2. Predmet istraživanja	11
2.1. Kategorijalno pojmovni sistem	11
3. Ciljevi istraživanja	12
3.1. Naučni cilj	12
3.1. Društveni cilj	13
4. Sistem hipoteza	13
4.1. Generalna hipoteza	13
4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze	14
5. Način istraživanja	14
5.1. Naučni pristup	14
5.2. Metode istraživanja	14
6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	16
6.1. Naučna opravdanost	16
6.2. Društvena opravdanost	16
7. Vremensko (i prostorno) određenje istraživanja	17
 Prvi dio	
INSTITUCIJE KULTURE I NJIHOV ZNAČAJ ZA BiH	19
8. Zemaljski muzej BiH	19
9. Umjetnička galerija BiH	21
10. Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH	22
11. Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH	23
12. Historijski muzej BiH	24
13. Kinoteka BiH	25
14. Biblioteka za slijepa i slabovidna lica	27
Rezime	27

Drugi dio

AGRESIJA NA BIH I DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM	28
15. Rad institucija u ratnim uslovima	28
16. Dejtonski mirovni sporazum	29
17. Pravni propisi u Bosni i Hercegovini	30
Rezime	33

Treći dio

BORBA ZA STATUS	34
18. Post-Dejtonski statusni položaj institucija kulture	34
19. Finansiranje institucija kulture	37
<i>19.1. Medijsko izvještavanje printanih medija</i>	<i>38</i>
20. Grantovi za projekte	44
21. Zatvaranje institucija	49
22. Rezultati medijskog izvještavanja	56
<i>22.1. Propusti u medijskom izvještavanju</i>	<i>59</i>
Rezime	62

Četvrti dio

REZULTATI RADA SEDAM INSTITUCIJA KULTURE	63
Rezime	69

Zaključak	70
------------------------	-----------

Bibliografija	72
----------------------------	-----------

Skraćenice:

ZM BiH	Zemaljski muzej BiH
NUB BiH	Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH
BiH	Bosna i Hercegovina
F BiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska

Popis tabela i slika

Tabela 1. Objavljeni novinarski prilozi u 2004. godini

Tabela 2. Novinski naslovi u 2005. godini

Tabela 3. Odobreno sufinansiranje projekata u 2007. godini

Tabela 4. Odobreno sufinansiranje projekata u 2012. godini

Tabela 5. Odobreno sufinansiranje projekata u 2016. godini

Tabela 6. Odobrena sredstva za projekte u 2017. godini

Uvod

Više od dvije decenije, od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu: Dejtonski sporazum) do danas, institucije kulture od općeg interesa za državu: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Biblioteka za slijepa i slabovidna lica BiH, Historijski muzej BiH, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, Kinoteka BiH, Umjetnička galerija BiH; preživljavaju zahvaljujući prvenstveno entuzijazmu zaposlenih, a zatim i donacijama i nesigurnim grantovima jer država ne preuzima svoja osnivačka prava iz kojih bi proistekle i obaveze.

Politička vlast, svaka na svoj način, tumači Dejtonski sporazum, Ustav BiH i zakone Republike BiH. Jedni tvrde da Dejtonskim sporazumom nije predviđeno rješavanje statusa ovih institucija na državnom nivou, dok druga strana tvrdi da je regulisano Aneksom II Dejtonskog sporazuma, a vlasti iz Republike Srpske ne pokazuju volju da taj problem zajednički riješe sa Federacijom BiH.

Politički predstavnici se ponašaju kao da nikada nismo imali ništa zajedničko i taj nedostatak poštovanja spram prošlosti i onoga što smo ne može zaštititi bogatu kulturnu ostavštinu BiH, ali zato doprinosi da ona iz dana u dan propada.

Poteškoće u radu ovih institucija upravo su vezane za pravni status zbog čega nemaju validno izabranog direktora, upravni i nadzorni odbor niti su budžetski korisnici nego samo korisnici grantova. Svaka od ovih institucija aplicira sa određenim projektima na javne pozive za odabir programa i projekata koji bi se sufinansirali iz budžeta koja raspisuju ministarstva kulture na kantonalnom i federalnom, a na državnom nivou Ministarstvo civilnih poslova kako bi kroz te grantove održali opstanak.

Kulturna baština svih naroda Bosne i Hercegovine, smještena u ovih sedam institucija koje se suočavaju sa opstankom, dovoljan je razlog da se pobliže pozabavimo ovim problemom.

U ovom radu, kao što i sam naslov govori, napravićemo poveznicu između problematike koju imaju navedene institucije kulture i medijskog tretmana istih. Pod medijima podrazumijevamo sve medije masovne komunikacije poput printanih (novine, magazini, časopisi...), elektronskih (radio i televizija) i internet kao novi medij. U ovom slučaju mediji su pratili dešavanja i građanima distribuirali informacije jasno ukazujući da je opstanak sedam

institucija kulture od državnog interesa. Njihova dužnost i odgovornost bila je da građanima na vrijeme pruže tačne i pouzdane informacije.

Motivi i interesi za odabir ove teme su osjećaj građanske dužnosti za dublje istraživanje ovog problema i podizanje svijesti šire društvene zajednice ukazivanjem na propuste (zakonske i političke) odgovornih tijela za rješavanje ove problematike. Na osnovu analiziranog medijskog djelovanja saznati koliko su mediji utjecali na mišljenje javnosti a u kojoj mjeri na političko ponašanje izabranih i odgovornih zvaničnika od kantonalnog do državnog nivoa vlasti.

I. Teorijske osnove rada

U teorijskim osnovama rada obrazložit ćemo/definisaćemo značenje dva osnovna pojma vezana za ovaj rad: šta su mediji te šta je kultura?

Medij (lat. *medius* – srednji, u sredini). – mnogi autori, iz oblasti komunikacija i komuniciranja, definiraju kao komunikacijski kanal ili sredstvo koje diseminira različite vrste informacija velikom broju ljudi. U životu savremenog čovjeka mediji zauzimaju važno, a često i primarno mjesto i bez njih se ne može. Mediji su svuda oko nas i danas je skoro sve medij. Mediji igraju važnu ulogu u formiranju mišljenja pojedinaca, grupa, šire zajednice, pa i društva u cjelini. Za savremene medije možemo reći da imaju velik uticaj na prosuđivanje, vrednovanje i kontinuirano stvaranje i održavanje potreba za informacijama iz različitih područja.

Među najvažnije funkcije medija ubrajamo:

- Informisanje građana o najvažnijim dešavanjima u užoj i široj zajednici,
- Artikulisanje (podrazumijeva prepoznavanje, oblikovanje i postavljanje problema u realne i vidljive okvire u kojima ih javnost može zapažati),
- Agenda setting (određuje prioritete u tretmanu društvenih tema, te usmjerava iste na mjesta gdje se oni rješavaju, što znači da se aktuelni problemi i bitne teme aktueliziraju u javnosti ali i predočavaju onima koji ih moraju rješavati),
- Obrazovnu funkciju preko specijalizovanih kanala,
- Zabavnu kao često rasprostranjenu funkciju medija,
- Integracijsku u smislu spajanja različitih ljudi, kultura, ideja...
- Oblikovanje kritičkog stava javnosti, posebno u kriznim situacijama.

Kultura (lat. *cultio*: obrađivanje; *cultus*: obrađen) – je veoma širok i značajan pojam da bi se tako lako mogao sažeti u jednoj definiciji. Kultura je ukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti koje je stvorio čovjek u svojoj društveno-historijskoj praksi u svrhu savladavanja prirodnih sila, razvoja proizvodnje i rješavanja društvenih zadataka. Možemo reći da kulturu čine dva međusobno povezana područja:

- materijalna kultura (sredstva za proizvodnju i ostale materijalne tvorevine) i
- duhovna kultura (ukupnost rezultata nauke, umjetnosti, filozofije, morala i običaja).

Kada želimo dati užu definiciju kulture, onda kažemo da je kultura ljudski svijet simbola koji se izražava kroz religiju, tradiciju, običaje, moral, filozofiju, nauku i umjetnost kao najsloženije forme duhovnog stvaralaštva.

O značaju kulture govori nam i to da nam naša kultura daje identitet i pomaže da izgradimo svoj karakter. Kulturne vrijednosti koje dijelimo u zajednici ili društvenoj grupi pružaju nam osjećaj pripadnosti u društvu. Kultura nas ujedinjuje i daje nam osjećaj bezbjednosti. Jezik kojim govorimo, umjetnost, književnost i baština kojom se ponosimo, naša kuhinja, festivali, običaji i tradicije zajedno čine našu kulturu. Oni postaju dijelom naše svakodnevice i utiču na nas na mnogo načina. Ne može se dovoljno istaći značaj kulture, budući da je to nešto što je u nama, oko nas i čini sastavni dio našeg bića.

II. Metodološki okir rada

1. Problem istraživanja

Problem istraživanja je nebriga države Bosne i Hercegovine za rješavanje statusa navedenih institucija kulture za koje možemo reći da su od vitalnog nacionalnog interesa za očuvanje kulturnog, historijskog, pravnog, političkog, intelektualnog, duhovnog, obrazovnog identiteta i kontinuiteta državnosti Bosne i Hercegovine u turbulentnim vremenima kada se to svakodnevno osporava. Napominjem da je država BiH, kroz svoje institucije, dužna preuzeti osnivačka prava nad navedenim institucijama bez obzira što to Dejtonskim mirovnim sporazumom nije direktno predviđeno. Dodatak II Aneksa Dejtonskog mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu propisuje kontinuitet pravnih propisa tj. propisuje da će svi zakoni, propisi i sudski poslovnici, koji su bili na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada je Ustav stupio na snagu, ostati na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine. Upravo je ovakav ignorantski stav svih dosadašnjih vlasti spram propisa vlastite države i nepreuzimanje osnivačkih prava, doveo ove institucije kulture u nezavidan položaj.

Svakom promjenom političke strukture vlasti mijenjaju se i uslovi za podršku ovim institucijama. Budžetska sredstva koja su nekada bila namijenjena za redovnu djelatnost institucija na državnom nivou danas više nisu dostupna. Grant je izmijenjen i namijenjen isključivo za projekte, a potom ponovo izmijenjen i proširen na cijelu BiH tako da svi koji se na bilo koji način bave kulturom imaju pravo da apliciraju.

Zbog nedostatka finansijskih sredstava neke od navedenih institucija već su na određen period zatvarale vrata za posjetioce (Zemaljski muzej BiH, Umjetnička galerija BiH) dok su ostale na egzistencijalnom rubu i prijeti im trajno zatvaranje. S obzirom da svaka od navedenih institucija posjeduje i čuva veliki broj artefakata, arhivske građe i umjetničkih djela nemjerljive vrijednosti koje slobodno možemo nazvati kulturno-historijskim i nacionalnim 'blagom' Bosne i Hercegovine, implikacije po društvo i državu eventualnim zatvaranjem i prestankom rada bile bi nesagledive. Ne samo da bi korisnici/građani, studenti, istraživači, akademska zajednica... bili uskraćeni za korištenje usluga navedenih institucija, već postoji mnogo veća opasnost, a to je da trajno ili djelimično, usljed nemogućnosti adekvatnog održavanja građe ili odljeva stručnih kadrova izgubimo kulturno-historijsko blago.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je sedam institucija kulture kojima nije riješen status na državnom nivou i medijski tretman istih. Navedene institucije, i pored višedecenijskih problema sa kojima se suočavaju, uspijevaju da obavljaju svoju osnovnu djelatnost. Svoje aktivnosti vode po zakonima donesenim prije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Neke svoj rad održavaju na minimumu i prijeti im zatvaranje, dok većina njih ipak maksimalno koristi raspoloživa sredstva i kapacitete da bi održali koliko toliko normalan režim rada. Problem je praktično postao akutan i traži hitno rješavanje. Zvanična saopštenja organa vlasti nadležnih za rješavanje ove problematike uglavnom su ograničena na obećanja da će problem biti riješen, bez čvrstih garancija i rokova. Na osnovu njih možemo samo konstatovati neodgovorno ponašanje političke elite prema institucijama kulture od državnog interesa. Trajnim rješavanjem njihovog pravnog statusa otvorila bi se i mogućnost rješavanja finansiranja njihovog rada po uzoru (modelima) zemalja okruženja i EU.

Upoređivanjem dostignuća, važnosti i pravnog statusa ovih institucija do 1992. godine, u ratnim godinama, te uvidom u događanja nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma upoznat ćemo se sa ključnim problemima sa kojima se suočavaju ove institucije. U sklopu istraživanja problema u institucijama kulture analizirat ćemo i koliko i kako su bili uključeni mediji u izvještavanju javnosti na prostoru cijele Bosne i Hercegovine.

2.1. Kategorijalno pojmovni sistem

Uzevši u obzir složenost tematike koja se obrađuje definisat ćemo centralne i kategorijalne pojmove iz naslova teme. Time se osigurava teorijska osnova istraživanja. U nastavku dajemo definicije sljedećih pojmova: **mediji, institucije kulture, država BiH i dejtonski sporazum.**

Medij (lat. *Medium*) označava posrednika, nešto što je između. Medij možemo definisati i kao komunikacijski kanal uz posredstvo kog se prenose informacije od komunikatora prema recipijentima.

Institucije kulture – u sedam institucija kulture od državnog značaja spadaju: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Biblioteka za slijepa i slabovidna lica BiH, Historijski muzej BiH, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH,

Kinoteka BiH, Umjetnička galerija BiH. Ovo su ustanove koje baštine materijalno i nematerijalno kulturno-historijsko blago.

Država BiH – samostalna, suverena u međunarodno priznatim granicama. Geografski je smještena u jugoistočnom dijelu Evrope i ubraja se u zemlje zapadnog Balkana. Ukupna površina BiH je 51.129 km², ima 1.545 kilometra državne granice i graniči sa Republikom Hrvatskom, Republikom Srbijom i Crnom Gorom.

Dejtonski mirovni sporazum – pravni akt parafiran u vojnoj bazi Wright-Patterson (SAD) 21. novembra 1995. godine kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini. Sporazum je zvanično potpisan 14. decembra 1995. godine u Parizu (Francuska). Sporazum je donio prijeko potrebni mir ali je od BiH napravio nefunkcionalnu državu koja se sastoji od dva entiteta: Federacija BiH sastavljenu od 10 kantona i Republika Srpska, te Distrikta Brčko.

3. Ciljevi istraživanja

Ciljeve istraživanja postavili smo tako da kroz ovaj rad dođemo do spoznaje o stvarnim problemima navedenih institucija kulture. Obuhvatit ćemo i ulogu medija i novinarstva, odnosno medijsko praćenje svih relevantnih procesa vezanih za navedenu problematiku. Na osnovu ta dva cilja doći ćemo do saznanja kolika je snaga medija da kroz kontinuirani pritisak na državnu vlast sačuvaju opstojnost sedam institucija kulture od državnog značaj.

3.1. Naučni cilj

Naučna deskripcija ne obuhvata sve aspekte uticaja politike na status institucija kulture jer se nerješavanjem njihovog statusa dolazi u opasnost da zatvaranjem ovih institucija prestaje znanstvena, odgojno-obrazovana i kulturna vrijednost pa i kontinuirana briga o nacionalnom blagu Bosne i Hercegovine.

Naučna klasifikacija i tipologizacija povezane su sa naučnom deskripcijom, jer ih možemo dovesti u vezu tek kada saznamo osobine elemenata. Znamo da navedene institucije kulture aktivno djeluju na dva kolosjeka: otvorene su za javnost, održavaju privid normalnog rada a sa druge strane u kontaktu sa nosiocima vlasti pokušavaju riješiti svoj status. Organi vlasti

(različiti nivoi) koji bi se trebali usaglasiti i donijeti konačnu odluku o rješavanju statusa institucija kulture nekoliko puta (Ministarstvo civilnih poslova) pokretali su inicijative ali očigledno bez ili sa djelomičnim uspjehom. Poslije takvih inicijativa primjetan je i izostanak/nedostatak pritiska, prije svega akademske zajednice, na donosioce tako važnih odluka. Da li je šira javnost putem medija dovoljno informisana o važnosti donošenja i sprovođenja odluka od strane vlasti koje bi doprinijele konačnom rješavanju statusa institucija kulture?

Naučna eksplikacija obuhvata uzroke i posljedice uticaja politike na rad institucija kulture. Uzrok je nepostojanje političke volje za iznalaženje zakonskih rješenja, a kao posledicu imamo neriješen pravni položaj institucija kulture.

3.2. Društveni cilj

Društveni ciljevi postavljeni su tako da društvo ima koristi od njih, posebno oni koje ova problematika interesuje i koje će u budućnosti zainteresovati.

Predočiti važnost postojanja i opstanka navedenih institucija kulture kao čuvara kulturno-historijskog blaga BiH nemjerljive vrijednosti. Takođe, ukazati koliko je važna upotreba medija putem kojih se javnost upoznaje sa problematikom, institucionalnim položajem i stvarnim stanjem unutar institucija kulture. Kolika je moć medija da akademsku i širu društvenu zajednicu uključi u javne rasprave o važnim društvenim procesima, a u ovom slučaju pronalaženju najboljeg rješavanja statusa, finansiranja i opstanka sedam institucija kulture Bosne i Hercegovine.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Sedam institucija kulture nalazi se u teškom položaju, pred zatvaranjem, a organi vlasti ne čine ništa ili malo toga da bi spriječili katastrofu te vrste. Mass mediji, i pored mnogobrojnih objavljenih članaka o ovoj temi, nisu dovoljno doprinijeli rješavanju statusa navedenih institucija kulture.

4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze

Posebna hipoteza 1: Evidentno je kršenje zakona od strane organa vlasti u smislu nepreuzimanja osnivačkih prava i obaveza u sedam institucija kulture.

Posebna hipoteza 2: Predstavnici (uposlenici) institucija kulture aktivno komuniciraju sa predstavnicima vlasti i raznim medijskim kućama u pokušaju iznalaženja rješenja problema.

Posebna hipoteza 3: Predstavnici organa vlasti kompetentni za donošenje odluka o rješenju ove problematike ne poduzimaju ozbiljne korake u pravcu konačnog rješenja.

Posebna hipoteza 4: Iz godine u godinu institucije kulture prolaze kroz agoniju naziranja rješenja problema kroz razna obećanja ili poluuspješne inicijative nadležnih tijela.

Posebna hipoteza 5: Institucije kulture, i pored otežanih uslova u kojima rade, nesebičnim angažmanom uposlenika održavaju privid normalnog rada. Dodatna otežavajuća okolnost je osipanje stručnog kadra i nedovoljna zaštita kulturnog blaga.

5. Način istraživanja

5.1. Naučni pristup

Prema predmetu, istraživanja mogu biti teorijska i empirijska. Predmet teorijskih istraživanja je naučna teorija, a empirijskih društvena stvarnost. U naučnoistraživačkoj praksi sva su istraživanja nužno teorijsko-empirijska zbog uloge teorije u istraživanju. S jedne strane se sagledavaju stvarne posljedice uticaja politike na rad institucija kulture, a sa druge strane, u teoriji, istražuje se kako bi to sa zakonskog aspekta trebalo da bude.

5.2. Metode istraživanja

Metode koje će se koristiti prilikom izrade ovog magistarskog rada su: metoda analize (sadržaja) dokumenata, metode posmatranja i ispitivanja, hipotetičko-deduktivna metoda, statistička metoda, metoda deskripcije i metoda kompilacije.

Metoda analize (sadržaja) dokumenata – Ovom metodom ćemo se koristiti prilikom istraživanja svih dostupnih dokumenata relevantnih za temu rada (pravna akta donesena od strane vlasti koja se tiču ovih institucija kulture, akta koja su donosila same institucije, dokumenti ostalih faktora koja su se bavila ovom problematikom) te medijskih

tekstova/priloga na ovu tematiku. Ovom metodom otkrivamo smisao, značenje i značaj podataka promišljanjem sadržaja i forme dokumenata.

Metoda ispitivanja podrazumijeva kombinaciju blagog i neutralnog ispitivanja u cilju što većeg zbližavanja sa ispitanicima ali i zadržavanja korektnog i poslovnog odnosa. Sa ispitanicima smo koristili pismeno i usmeno ispitivanje, a od tehnika *intervju*.

Intervjui su obavljani sa predstavnicima ili odgovornim licima (u usmenoj i pisanoj formi) iz sedam institucija kulture, te članovima akademske zajednice zainteresovanim za problematiku i opstanak institucija kulture.

Hipotetičko deduktivna metoda zbog svoje važnosti neizbježna je metoda u istraživanju a koristila se u slijedećim postupcima/situacijama: precizno se evidentiralo pojedinačno stanje i iskustva svih sedam institucija kulture (zajednički problem – neriješen status, prolazeći kroz specifične faze koje se nisu doticale ostalih institucija). Ta pojedinačna iskustva su se upoređivala i na osnovu toga konstatovala njihova suština – dodirne tačke. Dobijeni rezultati koristili su se za formiranje konačnog stava o zajedničkom imenitelju problema koji se tiče navedenih institucija. S druge strane, kako bi se dobio realan uvid u srž problema, proučena je zakonska regulativa koja se odnosi na ovaj problem. Na taj način došlo se do dva jasno suprotstavljena stava.

Statistička metoda primjenila bi se u okviru statističkih podataka do kojih se treba doći tokom istraživanja. Polazna tačka je stanje u institucijama kulture (sedam navedenih) do 1992., te stanje u periodu od 1996. godine do danas (pad broja zaposlenih, manjak/gubitak stručnog kadra u ukupnom broju zaposlenih, broja realizovanih projekata, izložbi, publikacija...). Također, može se pratiti priliv finansijskih sredstava te iskazati kroz donacije i prihode iz budžeta. Prikupljeni podaci se predstavljaju pomoću statističkih serija: iskazivanje podataka (tabelama), tumačenje rezultata i izvođenje zaključaka. Za potrebe ove magistarske teme praćeno je i analizirano 475 novinarskih priloga u formi članaka ili intervju u dnevnim ili sedmičnim novinama. To su: Oslobođenje - 179, Dnevni avaz - 110, Nezavisne novine - 100, Dnevni list - 30, Slobodna Bosna - 18, Dani - 16, Start - 5, Stav - 2, Global - 3, i Ljiljan – 3.

Metoda deskripcije je metoda jednostavnog opisivanja ili očitavanja činjenica, procesa u prirodi i društvu, te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez naučnog

tumačenja i objašnjavanja. Metoda deskripcije će se koristiti kod upoznavanja sa problemom istraživanja.

Metoda kompilacije je postupak preuzimanja tuđih rezultata naučnoistraživačkog rada, odnosno tuđih opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja. Korištena je kako bi se došlo do upoznavanja sa saznanjima drugih autora o istoj temi.

Posmatranje – Ova faza predstavlja prvu fazu naučno-istraživačkog rada gdje se posmatrajući upoznavalo sa određenim problemom. Zbog dužine/dugotrajnosti problema za istraživanje najpodesnije je bilo sintetičko (kompleksno) posmatranje predmeta istraživanja pomoću kojeg se pratila aktivnost (i stvarno stanje – problemi sa kojima se suočavaju) institucija kulture u dužem vremenskom periodu.

6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

6.1. Naučna opravdanost

Istraživanje će pokazati koliko institucije kulture zavise od uticaja politike, odnosno od (ne) donošenja političkih odluka. Također, ukazaće na važnost podrške mas medija u podizanju javne svijesti i odgovornosti svih građana na rješavanju njihovog statusa na državnom nivou.

6.2. Društvena opravdanost

Društvena uloga sedam institucija kulture ne ogleda se samo u očuvanju kulturnog naslijeđa već i u njihovoj edukativnoj funkciji. Njihov doprinos kroz proučavanje prošlosti i čuvanje memorije svih stanovnika BiH predstavlja izvor znanja za buduće generacije. Kao kulturne, obrazovne i istraživačke ustanove su na usluzi javnosti u svrhu izučavanja i edukacije cjelokupnog stanovništva BiH. Stoga je Država dužna da osigura njihov državni status, osigura njihovo funkcionisanje i nesmetano djelovanje u korist cjelokupnog društva i očuvanja kulturnog (višenacionalnog i multikulturalnog) identiteta Bosne i Hercegovine. Cjelovitom akcijom ali i kroz pojedinačni aktivitet, prije svega istaknutih kulturnih djelatnika, ali i samih uposlenika institucija u rješavanje problema uključeni su i mass mediji kako bi se pojačao taj pritisak ali i omogućilo aktivnije učešće šire društvene zajednice.

7. Vremensko (i prostorno) određenje istraživanja

Rad obuhvata neriješen status sedam institucija kulture na državnom nivou od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine pa do 2017. godine te medijsko praćenje navedene teme.

Prostorno određenje predmeta istraživanja obuhvata istraživanje sedam institucija kulture u Bosni i Hercegovini.

„Samo neuki, nerazumni ljudi mogu da smatraju i da je prošlost mrtva i neprolaznim zidom zauvek odvojena od sadašnjice. Istina je, naprotiv, da je sve ono što je čovek mislio i osećao i radio neraskidivo utkano u ono što mi danas mislimo, osećamo i radimo. Unositi svetlost naučne istine u događanje prošlosti, znači služiti sadašnjosti.“

Ivo Andrić

Prvi dio - INSTITUCIJE KULTURE I NJIHOV ZNAČAJ ZA BIH

S obzirom da se radi o institucijama kulture od posebnog značaja za Bosnu i Hercegovinu u ovoj tematskoj cjelini potrebno je upoznati se sa njihovim nastankom, radom i djelovanjem od osnivanja do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma.

8. Zemaljski muzej BiH

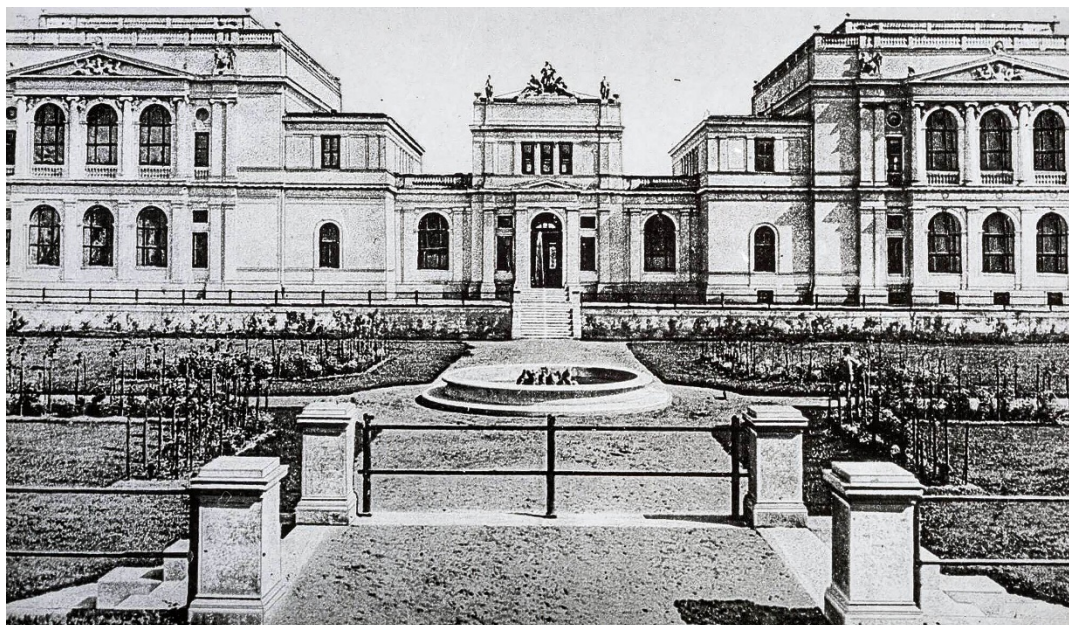
Godine 1888. osnovan je Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine koji danas slovi za najstariju muzejsku instituciju u Bosni i Hercegovini. Bilo je to ostvarenje ideja, prvo pojedinaca¹, zatim grupa intelektualaca i na kraju Muzejskog društva² formiranog 1885. koji su ukazivali na potrebe za osnivanjem jedne takve ustanove kako bi se spasilo bogato kulturno naslijeđe BiH. Brz razvoj muzeja, a mali i nepodesan prostor u kome su se čuvale i izlagale zbirke, zahtijevao je adekvatno rješenje. Stoga je Austro-Ugarska vlast izgradila muzejski kompleks sa četiri paviljona i botaničkim vrtom koji je za javnost otvoren 4. oktobra 1913. godine. Muzej je sve do 1930. godine, kada se u Banja Luci osniva Muzej Vrbaske banovine (kasnije Muzej Bosanske krajine), bio jedina institucija ove vrste.

Od svog osnivanja muzej je bio kulturna i naučno-istraživačka institucija koja je tokom svog djelovanja njegovala više naučnih disciplina: arheologija, etnologija, istorija, geografija, prirodne nauke, književnost, likovna umjetnost, graditeljsko naslijeđe. Zemaljski muzej BiH organizovao je 28. decembra 1930. godine izložbu od oko 150 umjetničkih slika domaćih i stranih umjetnika i time ozvaničio rad Galerije slika. Novoosnovano odjeljenje Galerije slika skromnim sredstvima uspjelo je nabaviti radove ikonopisaca stvorivši novu zbirku ikona. Poznato je da je list „Nada” za svoje potrebe naručivao umjetničke slike, te da je sa prestankom rada 1902. godine sav njen inventar bio pohranjen u Muzeju, iz čega je nastala likovna zbirka *Nada* koja je dodatno obogatila Galeriju slika i dostigla cifru od 600 eksponata. Tako je Zemaljski muzej BiH bio začetnik jedne, danas respektabilne kulturne

¹ Izet Rizvanbegović: „Dostignuća i neki rezultati rada u praksi Muzeja Bosne i Hercegovine”. U: *Muzeologija*, No. 18, Zagreb, Muzejski dokumentacijski centar, 1975., str. 75-87. – „...prvi je dao ideju još prije 125. godina fra Ivan Jukić, koji je u časopisu „Bosanski prijatelj” 1850. godine pisao: ‘Poznato je svima kod nas kako se u Bosni starinske stvari: novac, pečati itd. nalaze i pohlepni strancima uz malu cijenu prodaju. Ja sam od nekoliko godina počeo ovakve stvari sabirati, zato molim sve bošnjake gdje što god opaze da odkupe u moje ime... s mojom zbirkom želim metnuti pečat bosanskom muzeju.’”

² Izet Rizvanbegović: „Razvojni put muzejskog društva Bosne i Hercegovine”. U: *Muzeologija*, No. 20, Zagreb, Muzejski dokumentacijski centar, 1976., str. 109-135. – „Do pred prvi svetski rat u Bosni i Hercegovini bila su samo dva muzeja, i to: Zemaljski muzej u Sarajevu i Etnografski muzej u Banjoj Luci.”

institucije Umjetničke galerije BiH, osnovane Uredbom Vlade NR BiH 1946. godine preuzevši sve slike Galerija slika muzeja.

Zemaljski muzej BiH sagrađen 1913.

Iz djelatnosti Zemaljskog muzeja BiH, izrasle su još dvije institucije, koje nisu predmet ovog rada, ali je neophodno naglasiti koliko je Zemaljski muzej BiH išao ispred tadašnjeg vremena i koliki je njegov značaj na zaštiti kulturnog naslijeđa BiH. To su Orijentalni institut i Zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa BiH. U sklopu Zemaljskog muzeja bio je Turski arhiv u kojem su se nalazile zbirke orijentalnih knjiga i rukopisa. Za obradu i publikovanje obimne rukopisne i arhivske građe na arapskom, turskom i perzijskom jeziku nije bilo dovoljno ni arhivskog ni stručnog kadra iz oblasti orijentalistike. Uredbom Vlade NR BiH 1950. godine osnovan je Orijentalni institut u Sarajevu. Takođe, od samog svog početka Zemaljski muzej BiH bavio se i zaštitom spomenika kulture i prirodnih rijetkosti. Prema „Zakonu o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti“ objavljenom u Službenom listu FNRJ oktobra 1946., već sljedeće 1947. donesen je zakon i za Bosnu i Hercegovinu i te iste godine formira se nova ustanova „Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti BiH“ koji preuzima kompletnu dokumentaciju Zemaljskog muzeja BiH. Danas je Orijentalni institut u Sarajevu javna naučno-istraživačka ustanova a Zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa BiH, nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma spušten je na nižu razinu i danas djeluje kao Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta

Vremenom su se iskristalizirala današnja odjeljenja Zemaljskog muzeja BiH – odjeljenje iz oblasti arheologije, etnologije, prirodnih nauka i biblioteka u kojima se čuvaju pravi kulturno-istorijski rariteti. U arheološkom odjeljenju pohranjeni su artefakti iz razdoblja kasne antike i srednjeg vijeka, u prirodnjačkom geološka zbirka, zbirka u kojoj je predstavljena sva raznolikost i specifičnost flore i faune, a u etnološkom odjeljenju zbirke gradskih i seoskih nošnji, pokućstva, zanata, oružja, maketa... običaja i vjerovanja i raznih drugih segmenata materijalne i duhovne kulture i stvaralaštva svih naroda Bosne i Hercegovine, te specijalna biblioteka sa oko 300.000 publikacija. Ovom kratkom i sažetom opisu možemo samo dodati da se u kolekcijama muzeja nalazi preko 4 miliona eksponata što predstavlja neprocjenjivo kulturno i nacionalno blago svih naroda koji žive na tlu Bosne i Hercegovine.

Kao kulturna, naučna i obrazovna ustanova, muzej je svoju djelatnost predstavljao kroz muzejske publikacije. Rezultate naučno-istraživačkog rada, a posebno terenskog istraživačkog rada, objavljuje u svom Glasniku Zemaljskog muzeja BiH, danas najstarijem naučnom časopisu u BiH pokrenutom daleke 1889. godine. U saradnji sa školama iz svih krajeva BiH, muzejski pedagozi su učenicima raznih uzrasta održavali predavanja i kurseve.

Zemaljski muzej, sa najdužom tradicijom u muzeološkoj, naučno-istraživačkoj, obrazovnoj i izdavačkoj djelatnosti, prošao je kroz četiri državotvorne faze: vrijeme austrougarske okupacije, stare Jugoslavije, Socijalističke Jugoslavije i Republike BiH.

9. Umjetnička galerija BiH

Kao što je već pomenuto, Uredbom Vlade NR Bosne i Hercegovine 1946. donesena je odluka da se Galerija slika iz okvira Zemaljskog muzeja BiH izdvoji kao samostalna ustanova, tj. Umjetnička galerija u Sarajevu, a od 1969. godine Umjetnička galerija BiH. Prvobitni zadatak bio je da prikuplja i otkupljuje umjetnička djela domaćih i stranih likovnih stvaralaca i kroz izložbe prezentuje njene vrijednosti te širi i unapređuje likovnu umjetnost.

Zvanično je za javnost otvorena svojom prvom stalnom izložbenom postavkom 1959. godine. Od tada do danas, Umjetnička galerija BiH rukovodi bogatom riznicom neprocjenjive umjetničke vrijednosti. Fundus Umjetničke galerije BiH sa početnih 600 eksponata preuzetih iz tadašnje Galerije Zemaljskog muzeja BiH narastao je na preko 6.000 umjetničkih djela. Vrijedna likovna djela čini zbirka bosanskohercegovačkih velikana likovne umjetnosti poput Gabrijele Jurkića, Voje Dimitrijevića, Romana Petrovića, Ismeta Mujezinovića, Safeta Zeca i drugih. Zbirka Ferdinanda Hodlera, najpoznatijeg švicarskog slikara, zbirka ikona, zbirka

jugoslovenske umjetnosti, međunarodna zbirka donacija, kolekcija fotografija i likovni arhiv *Nada* dio je bogatog fundusa Umjetničke galerije BiH.

„Cvjetna visoravan” – Gabriel Jurkić

Permanentan rad na čuvanju, restauraciji i konzervaciji, prikupljanju i prezentovanju umjetničkih djela organizovan je kroz stručna odjeljenja. Kroz odjeljenje dokumentacije i biblioteke, pored fundusa, stvoreni su uslovi za stručno izučavanje likovne umjetnosti, praćenje novih tokova u umjetnosti. Rezultati naučno-istraživačkog rada objavljuju se kroz publikacije koje doprinose unapređenju likovne umjetnosti i širenju likovne kulture kod nas.

10. Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH osnovna je 1945. godine kao Narodna biblioteka Bosne i Hercegovine. Uredbom je precizirano da je „Narodna biblioteka centralna zemaljska biblioteka za Federalnu Bosnu i Hercegovinu” i da se „njeno djelovanje proteže na cijelo područje Bosne i Hercegovine”. Njen primarni zadatak je, istaknut u članu 2. Uredbe, osnivanje biblioteka i unapređivanje njihovog rada, da pojedincima i ustanovama omogući rad na području nauke i umjetnosti i da svojim čitaocima omogući slobodan pristup bibliotečkom fondu. Uspješni razvoj bibliotekarstva i ekspanzija fakulteta u BiH doveo je do promjene naziva u Narodna i univerzitetska biblioteka koja preko 70 godina u kontinuitetu predstavlja mjesto gdje studenti, profesori, naučni radnici i drugi kroz bibliotečke fondove dobijaju uvid u dokumentarnu građu Bosne i Hercegovine i šire.

11. Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH

Ideja o formiranju Muzeja književnosti BiH začeta je davne 1955. godine. Slučajnost je htjela da Muzej bude osnovan 1961. godine, iste godine kada je Ivo Andrić dobio Nobelovu nagradu za književno djelo *Na Drini ćuprija*. U želji da se iskaže poštovanje prema književnoj umjetnosti i određenim ličnostima koji su djelovali u određeno vrijeme i u određenom prostoru, Muzej književnosti BiH prikupio je, osim književnih djela i različite vrste ličnih predmeta kao trajnu uspomenu na njih. Jedan od onih koji je podržao osnivanje Muzeja književnosti BiH i smatrao da u njemu treba da budu pohranjeni njegovi originalni radovi bio je Ivo Andrić. Zbog njegove izričite želje u muzeju se nalazi originalna verzija rukopisa romana *Na Drini ćuprija* i nalivpero s kojim je pisao svoja djela. U posveti je napisao: „Ovo pero sam kupio u Ženevi u jesen 1936. godine. Služio sam se njime do početka 1945. godine. Sve što sam u tih osam i po godina napisao, pisano je bilo ovim perom. U proljeće 1945. godine ono je već bilo toliko istrošeno i dotrajalo da sam morao nabaviti novo.”

Nalivpero Ive Andrića

Soba Silvija Strahimira Kranjčevića

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća Muzej književnosti BiH proširuje svoju djelatnost kao Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH i počinje izučavati i prezentovati pozorišnu umjetnost. Danas muzej baštini 87 književnih i 17 pozorišnih zbirki sa preko 22.000 eksponata (knjiga, časopisa, pozorišnih plakata, programa, fotografija, ličnih dokumenata, predmeta...).

Osim ostavštine Ive Andrića, Silvija Strahimira Kranjčevića i Petra Kočića, ova muzejska institucija BiH čuva i dragocjene radove drugih bosanskohercegovačkih autora, a među njima najbogatije su zbirke Meše Selimovića (sa prvom verzijom romana *Derviš i smrt*), Branka Ćopića, Maka Dizdara, Isaka Samokovlije i drugih. Od pozorišne umjetnosti prikupljeno je sve ono što čini pozorišnu istoriju BiH. Jedan od rariteta su scenografske i kostimografske skice rađene rukom slikara, karikaturiste i putopisca Zuke Džumhura.

12. Historijski muzej BiH

Muzej narodnog oslobođenja Sarajeva osnovan je 13. novembra 1945. godine kao muzej koji je predstavljao historiju borbe protiv fašizma u Drugom svjetskom ratu. Tada je muzej otpočeo sa prikupljanjem predmeta, odnosno oružja i vojne opreme, dokumenata, fotografija, uniformi a sve u svrhu uspostavljanja kulture sjećanja na događaje i ličnosti iz NOB-a. Godine 1949. mijenja ime u Muzej narodne revolucije a 1967. u Muzej revolucije BiH. Tada muzej proširuje svoju djelatnost u cilju upoznavanja sa višedecenijskom borbom radničke klase (1878-1941), revolucionarnim naslijeđem, i razvojem socijalističkog samoupravnog sistema. U okviru ovog muzeja djelovao je spomen-muzej Muzej I zasjedanja ZAVNOBiH-a u Mrkonjić Gradu, Muzej I zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću, Muzej II zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu, Muzej bitke na Neretvi u Jablanici i dr. Bogatstvo izloženih muzejskih eksponata, naučna i prosvjetno-pedagoška komponenta izazivala je veliko interesovanje šire javnosti.

Historijski muzej BiH tokom svog 60-togodišnjeg djelovanja prikupio je preko 400.000 muzejskih predmeta neprocjenjive vrijednosti. Zbirke su klasifikovane na trodimenzionalne predmete (vojna oprema, oružje, ordeni, značke, zastave, predmeti istaknutih historijskih ličnosti iz perioda Drugog svjetskog rata), umjetnička djela, fotografije, i arhivsku pisanu građu. Zbirku umjetničkih djela sačinjavaju slike, biste, skulpture i drugi radovi istaknutih umjetnika poput Voje Dimitrijevića, Ismeta Mujezinovića, Romana Petrovića, Mersada Berbera, Mice Todorović, Antuna Augustinčića, Afana Hozića i drugih.

Biblioteka posjeduje izuzetno vrijedan fond knjiga, zbornika i dokumenata iz perioda Drugog svjetskog rata. Tu su i periodične publikacije od prvih štampanih listova iz austro-ugarskog perioda do danas. Kao rariteti koji se čuvaju u muzeju su: najstarija sačuvana knjiga „Bukvar za osnovne škole u vilajetu bosanskom” iz 1867. i književni list *Nada* koji je izlazio u periodu od 1895. do 1903. godine čiji je izdavač bila Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine.

Izdavačka djelatnost Historijskog muzeja BiH

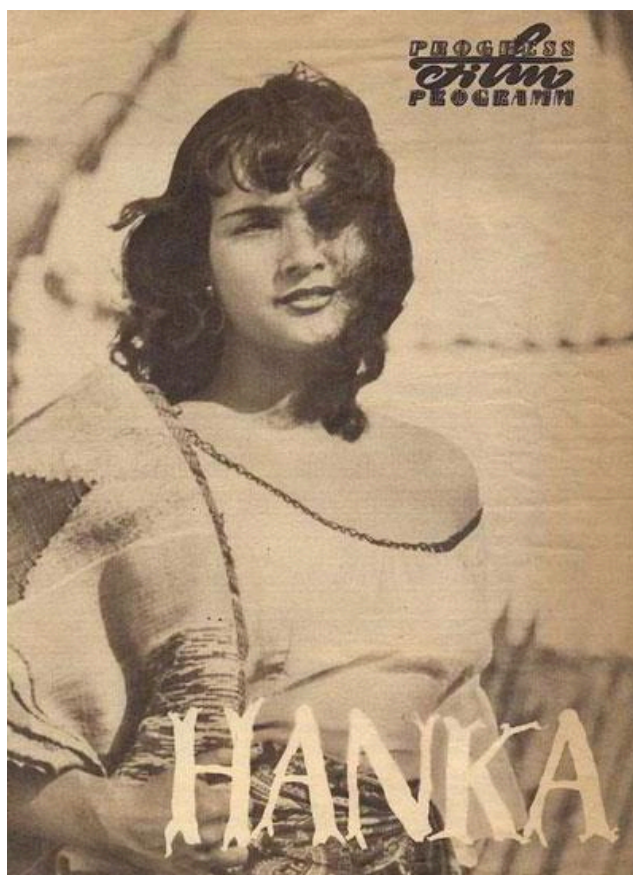
Tadašnji Muzej revolucije BiH 1975. godine izdaje svoj prvi broj Zbornika u kojem promoviše svoj rad i objavljuje historiografske rasprave. Međutim, već krajem 80-tih godina prošlog stoljeća muzejski stručnjaci počinju razmišljati o promjeni naziva muzeja jer je njegova djelatnost u datim okolnostima bila neodrživa. Godine 1993. preimenovan je u Historijski muzej BiH kada proširuje svoju djelatnost tretirajući historiju BiH od srednjeg vijeka do danas. Tada muzej gubi simbolički karakter i dobija novi identitet.

13. Kinoteka BiH

Zaštita filmskog blaga vršila se u odjeljenju kinoteke Arhiva BiH. Kino „Kinoteka” sa projekcionom salom, filmskim arhivom, montažom i upravnim prostorijama od 1963. godine bilo je smješteno u zgradi (izgrađenoj 1882.) nekadašnjeg Radničkog doma gdje se nalazi i danas. Nije prvi slučaj da je jedno odjeljenje kao što je odjeljenje kinoteke toliko izraslo u okviru neke institucije, u ovom slučaju Arhiva BiH, i postalo samostalno institucija.³ Tako

³ Kao i: Umjetnička galerija i Zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa iz Zemaljskog muzeja BiH.

1994. dolazi do izdvajanja i osnivanja samostalne institucije – Javne ustanove Kinoteke Bosne i Hercegovine. Njena osnovna djelatnost je bila i ostala sakupljanje, obrađivanje, zaštita i čuvanje preko 2 miliona metara filmskog materijala i pratećih materijala kao što su: scenariji, knjige snimanja, plakati filmova, fotodokumentacija, te filmske tehnike: kamera, projektora i dr. Od bosanskohercegovačkih igranih filmova navest ćemo samo neke važnije među kojima su: *Stojan Mutikaša* Fedora Handžekovića iz 1954., *Hanka* Slavka Vorkapića iz 1955., *Kozara* Veljka Bulajića iz 1962., *Mačak pod šljemom*, Žorž Skrigina iz 1962., *Na mesto, građanine pokorni*, Radivoje Lole Đukića iz 1964., *Konjuh planinom* Fadila Hadžića iz 1966, *Valter brani Sarajevo*, Hajrudina Šibe Krvavca iz 1972. i mnogi drugi. Među hiljadama filmskih plakata nalazi se i plakat za film „Bitka na Neretvi“ reditelja Veljka Bulajića koji je naslikao Pablo Picasso.

Kinoteka štiti i čuva dugometražne i dokumentarne kratkometražne filmove koji imaju dokumentarnu vrijednost o kulturnom, privrednom i društvenom razvitku Bosne i Hercegovine. Ravnopravno sa pisanom građom uz to slikovno upotpunjenom, predstavljaju dragocjen izvor za proučavanje jednog vremena. Oni danas predstavljaju prava mala remek djela. Sva arhivska građa dostupna je za korištenje u stručne, obrazovne i znanstvene svrhe, a

filmska građa ljubiteljima sedme umjetnosti dostupna je kroz redovni filmski program Kinoteke BiH.

14. Biblioteka za slijepa i slabovidna lica u Bosni i Hercegovini

Nekadašnji Republički odbor Saveza slijepih BiH, a nakon decentralizacije Pozajmne biblioteke Saveza slijepih Jugoslavije, donio je 1972. godine odluku o osnivanju biblioteke za slijepa i slabovidna lica BiH. Do 1992. godine biblioteka je raspolagala sa preko 10 hiljada evidentiranih bibliotečkih jedinica zvučnih knjiga i knjiga pisanih brajevim pismom. Osim svoje osnovne djelatnosti, biblioteka je imala i funkciju informisanja i opismenjavanja slijepih i slabovidnih lica, organizovala je takmičenja u čitanju i pisanju Brajevim pismom, književne večeri i drugih aktivnosti. Uvažavajući potrebe korisnika, prednost u realizaciji izdavačke djelatnosti daju literaturi neophodnoj u obrazovnom procesu za učenike osnovnih i srednjih škola.

Rezime:

Iz ovog kratkog prikaza vidimo da one nisu samo ustanove za sakupljanje, dokumentovanje, obrađivanje i njegovanje. Uloga ovih institucija je istraživačka i kulturno obrazovna. Tokom proteklih decenija prošlog stoljeća prezentovano je bogatstvo i raznovrsnost kulturnog stvaralaštva bosanskohercegovačkog čovjeka i način njegovog življenja. Rad stručnih i naučnih radnika, zasnovan na istraživanju materijalnog i duhovnog stvaralaštva, davao je odgovore o kulturnom identitetu naroda, njegovoj tradiciji i zajedničkom životu. Institucije kulture su postale osnova iz koje se kroz obrazovni sistem prenosilo znanje o vrijednostima društva sa generacije na generaciju. Spoj kulture i umjetnosti koja obuhvata književnost, pozorišnu i filmsku umjetnost doprinijela je stvaranju svijesti o kulturnoj raznolikosti i temeljnim vrijednostima. Stoga možemo reći da kultura ne samo da kroz istorijsko pamćenje stvara osjećaj identiteta, već stvara niz temeljnih vrijednosti svakog pojedinca učeći ga društveno-kulturnim i moralnim vrijednostima.

Drugi dio – AGRESIJA NA BIH I DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM

15. Rad institucija u ratnim uslovima

Svestran i plodonosan rad kulturnih i naučnih radnika u navedenim institucijama kulture pretvorio se u borbu za spašavanje muzejskih i bibliotekarskih fondova stvaranih dugogodišnjim radom i zalaganjem. Početkom agresije na Bosnu i Hercegovinu i ratnih dejstava koja su trajala do kraja 1995. navedene institucije kulture bile su izložene neviđenoj destrukciji. Prvo je stradala zgrada Vijećnice u kojoj je bila smještena Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH. Granatirana je i zapaljena sa položaja vojske Republike Srpske 25/26. avgusta 1992. godine.

Unutrašnjost Vijećnice – destrukcija

Od ratnih razaranja nisu bili pošteđeni Zemaljski i Historijski muzej BiH nalazeći se uz samu liniju razgraničenja zaračenih strana kao ni ostale institucije kulture. Po nekim procjenama uništeno je preko 2,5 miliona bibliografskih jedinica. Bio je to svojevrsan kulturni genocid. Bez obzira što su svih sedam institucija kulture ostale bez jednog dijela stručnog kadra, neke su dodatno imale problem sa smještajnim prostorom, one su i dalje radile prilagodivši svoj rad ratnim uslovima. Treba istaći da su, bez imalo pretjerivanja, žrtvovali svoj život dolazeći na

posao kako bi kulturno blago uz ogroman trud premještali u sigurnije prostore štiteći ih od granata, paljevine, hladnoće i vlage. Tako je zahvaljujući profesionalizmu i entuzijazmu zaposlenih sačuvana državna imovina, svjedok prošlosti svih naroda Bosne i Hercegovine, od daljnjeg propadanja.

16. Dejtonski mirovni sporazum

Dejtonski mirovni sporazum, kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini, parafiran je 21. novembra 1995. godine u američkoj vojnoj bazi Wright Peterson (Dayton, Ohayo, SAD), a zvanično potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine. Pregovori su vođeni pod pokroviteljstvom Sjedinjenih Američkih Država, Njemačke, Francuske, Rusije i Velike Britanije, odnosno Evropske unije. Sporazum su potpisali: u ime Republike Bosne i Hercegovine predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović te kao predstavnici strana u sukobu predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman i predsjednik Srbije Slobodan Milošević u ime Savezne Republike Jugoslavije. Opšti okvirni sporazum predvidio je da strane u sukobu (Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija) prepoznaju potrebu da se okonča tragični sukob u regionu i promoviraju trajni mir i stabilnost. Član 3. Sporazuma predvidio je u BiH dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, a status Brčkog riješen je kasnijom međunarodnom arbitražom na način da je Brčko proglašeno za Distrikt Brčko.

Aneksom IV Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini donesen je Ustav po kojem Republika Bosna i Hercegovina nastavlja svoj kontinuitet kao Država Bosna i Hercegovina, članica Ujedinjenih nacija. U podjeli nadležnosti između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta u nadležnost države pripala je vanjska, spoljnotrgovinska, carinska i monetarna politika, kontrola vazdušnog prostora i regulisanje međuentitetskog transporta, finansiranje državnih institucija i plaćanje međunarodnih obaveza, te povratak izbjeglih i raseljenih u svoje domove. Na osnovu toga formirana su ministarstva uz mogućnost formiranja i drugih institucija oko kojih se slože predstavnici dva entiteta a koje su neophodne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine. U članu III Ustava BiH pod tačkom 3. Pravni poredak i nadležnosti, pod tačkom a) navedeno je da „Sve vladine funkcije i ovlaštenja koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima“. Međutim, istim Aneksom u Dodatku II, tačka 2. naveden je i drugi potpuno kontradiktoran stav u kojem je navedeno da

će svi zakoni, propisi i drugi zakonski akti koji su bili na snazi prije donošenja novog Ustava ostati na snazi, a koji nisu u koliziji sa novim Ustavom, sve dotle dok nadležni organi ne donesu drugačiju odluku.

Aneksom VIII istog sporazuma predviđeno je formiranje Komisije/Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovina. Predsjedništvo BiH 21. decembra 2001. godine donijelo je odluku o formiranju Komisije/Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika BiH kao samostalne institucija na nivou BiH. Njen zadatak je proglašenje pokretnih i nepokretnih dobara nacionalnim spomenicima a obuhvataju arhitektonske spomenike, arheološka nalazišta kao i groblja, te dobra istorijske i umjetničke vrijednosti. O dobrima, od Komisije proglašenim nacionalnim spomenicima, brinu se entiteti i Distrikt Brčko, na čijoj se teritoriji nalazi imovina. Oni su obavezni da obezbijede sve naučne, tehničke i finansijske mjere u očuvanju nacionalnih spomenika.

Kada je u pitanju kultura, na nivou BiH formirano je Ministarstvo civilnih poslova u čijem sastavu se nalazi Sektor za nauku i kulturu. Na osnovu Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave BiH njegova nadležnost se odnosi na primjenu sporazuma i strateških dokumenata, usvojenih konvencija i deklaracija, koordinira aktivnosti sa svjetskim organima, tijelima i asocijacijama i drugih međunarodnih obaveza iz oblasti nauke i kulture. Pored toga, radi na definisanju strategije na međunarodnom planu, usklađivanju planova na nivou entiteta i Distrikta Brčko te njihovoj promociji u Evropi i Svijetu.

17. Pravni propisi u Bosni i Hercegovini

Da bismo sagledali na koji način su institucije kulture, i pored postojećih zakona i njihovog (ne)provođenja, u praksi mijenjale svoj status, pa čak i ostajali bez njega, moramo se pozabaviti postojećim zakonodavstvom.

Bosna i Hercegovina nema novi zakon o zaštiti i očuvanju kulturnog i istorijskog naslijeđa čiji bi zvanični predlagач trebalo biti Ministarstvo civilnih poslova. Komisija/Povjerenstvo za nacionalne spomenike BiH, formirana nakon Dejtonskog sporazuma, svoj rad zasniva na osnovu konvencija donesenih od strane Vijeća Evrope i UNESO-a kojima se reguliše zaštita naslijeđa i vlastitih kriterija za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima. U realizaciji zaštite proglašenih spomenika od nacionalnog značaja oslanja se na zakone o sprovođenju njenih odluka usvojene od strane parlamenata entiteta i distrikta. Zakone o zaštiti dobara

kojima se utvrđuju mjere zaštite na nivou Federacije BiH donio je Dom naroda i Predstavnički dom, Skupština za Brčko Distrikt a za Republiku Srpsku taj zakon je nametnuo tadašnji Visoki predstavnik Wolfgang Petrič.

Do Dejtonskog sporazuma Republika Bosna i Hercegovina, na osnovu Saveznog zakona, imala je Zakon o zaštiti i korištenju kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa BiH („Službeni list SR BiH“, br. 20/85) i Pravilnik o bližim kriterijima za kategorizaciju dobara kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa, kao i o postupku za kategorizaciju („Službeni list SR BiH“, br. 29/86). Ako se vratimo na Dodatak II Aneksa IV kojim je propisan kontinuitet zakonskih akata onda bi ovaj Zakon i Pravilnik trebao i dalje biti na snazi ili od strane Parlamenta BiH biti stavljen van snage uz donošenje novog. U praksi se nije desilo niti jedno niti drugo. Već kod prvog prijedloga nacrtu zakona o kulturnim dobrima BiH Vlada Republike Srpske nije podržala ovaj nacrt smatrajući da nema ustavnog osnova⁴.

Na nivou entiteta Federacija BiH o kulturno-istorijskom naslijeđu brine Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta (prije Dejtonskog sporazuma Zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa BiH) koji djeluje na osnovu Zakona o zaštiti i očuvanju kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa BiH iz 1985. samo djelimično. Ovom Zavodu oduzete su ingerencije na zaštiti pokretnog i prirodnog naslijeđa. U entitetu Republika Srpska djeluje Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa pri Ministarstvu prosvjete i kulture RS djelujući na osnovu Zakona o kulturnim dobrima RS iz 1995. godine. U Brčko Distriktu formirana je Komisija za očuvanje naslijeđa pri Odjelu za prostorno planiranje i imovinsko-pravne poslove.

Nepostojanjem političke volje da se donese krovni zakon dovelo je do toga da su zakone o zaštiti kulturnog naslijeđa donosili parlamenti entiteta a u Federaciji BiH i kantoni što je dovelo do neusklađenog procesa zaštite.

Međutim, značajnu ulogu u očuvanju kulture, kulturnog naslijeđa, nauke i umjetnosti obavljale su i obavljaju i druge institucije čiji je osnivač bila država Bosna i Hercegovina. To se posebno odnosi na Zemaljski muzej BiH, Nacionalnu i univerzitetsku biblioteku BiH, Umjetničku galeriju BiH, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH, Kinoteku BiH, Historijski muzej BiH i Biblioteku za slijepa i slabovidna lica BiH. Sve su to bile institucije

⁴ Zaključak Vlade Republike Srpske br: 04/1-012-2132/08 od 04. 09. 2008.

od posebnog značaja za Bosnu i Hercegovinu za koje niko nije preuzeo odgovornost za njihov status.

Sve ove institucije svoje aktivnosti vode po zakonima donesenim prije potpisivanja Dejtonskog sporazuma. Zemaljski muzej BiH, Historijski muzej BiH, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH i Umjetnička galerija BiH svoje djelatnosti obavljaju u skladu sa Zakonom o muzejskoj djelatnosti BiH. Uredba sa zakonskom snagom o muzejskoj djelatnosti donesena je 1993. („Službeni list Republike BiH“, br. 13.) koju je potpisao Predsjednik Predsjedništva RBiH, Alija Izetbegović. Tom Uredbom osnivač ovih institucija od javnog interesa za BiH je Skupština Republike Bosne i Hercegovine. U članu 9. iste Uredbe navedeno je da „Zaštita i korišćenje muzejskog materijala, kao dobra kulturno-istorijskog nasljeđa, uređuje se Zakonom o zaštiti i korišćenju kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa („Službeni list SRBiH“, br. 20/85 i 12/87 i „Službeni list RBiH“, broj 3/93). Članovima 32. i 34. zadržana su prava i obaveze Skupštine Republike BiH kao osnivača Muzeja Bosanske krajine u Banja Luci, Muzeja Hercegovine u Mostaru, Regionalnog muzeja u Doboju i Muzeja istočne Bosne u Tuzli ako to Skupština R BiH i opštinske zajednice drugačije ne odluče. I kao i u svakom zakonskom aktu u prelaznim i završnim odredbama navedeno je da danom stupanja na snagu ove uredbe prestaju da važe zakoni po kojima su ove institucije do tada radile.⁵

Osnivač Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH takođe je Skupština R BiH. Radila je po zakonu o bibliotečkoj djelatnosti iz 1986. („Službeni list SR BiH“, br. 26/86) sve do donošenja novog Zakonu o bibliotečkoj djelatnosti BiH 1995. godine („Službeni list R BiH“, br. 37/95).

Skupština Republike BiH osnovala je 1. juna 1994. javnu ustanovu Kinoteka BiH i Biblioteku za slijepa i slabovidna lica BiH u februaru 1995. kao samostalne javne ustanove u oblasti kulture koje rade i djeluju po zakonima struke.

Ako je po Dejtonskom sporazumu regulisan kontinuitet pravnih propisa, postavlja se pitanje koji je to nivo vlasti iste stavio van snage ako to nije bilo na razmatranju Parlamenta BiH kao najviše zakonodavne instance.

⁵ Zakon o muzejskoj djelatnosti (Službeni list SR BiH“, br. 6/76 i 12/87), Zakon o Zemaljskom muzeju BiH Zakon o Muzeju revolucije BiH, Zakon o Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti BiH i Zakon o Umjetničkoj galeriji BiH („Službeni list SR BiH“, broj 20/77)

Rezime:

Iz svega do sada navedenog jasno je da zakonski propisi na nivou države i onoga što je Dejtonski mirovni sporazum definisao nisu pravno regulisani. Izostao je dogovor na državnom nivou, a sada je već sasvim izvjesno da u skorijoj budućnosti i neće biti postignut. Pravni vakum sputava rad navedenih institucija do te mjere da im prijete trajno zatvaranje.

Treći dio – BORBA ZA STATUS

18. Post-Dejtonski statusni položaj institucija kulture

Po završetku rata, potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma, prvi cilj je bio izgradnja mira. Za institucije kulture, kao i cjelokupne društvene zajednice, nastupio je period obnove. Zaposleni u institucijama kulture, i dalje u veoma teškim uslovima, uhvatili su se u koštac sa spašavanjem kulturnog naslijeđa koje je bilo oštećeno i zapušteno, te izloženo nezapamćenom uništavanju.

Nakon opštih izbora u Bosni i Hercegovini održanih 1996. u januaru 1997. godine formirano je Vijeće ministara BiH. Na Banskog konferenciji o implementaciji mira izražena je zabrinutost zbog neusvajanja važnih zakona i propisa, a izrada državnog budžeta još uvijek je bila u nadležnosti ministarstava finansija Federacije BiH i Republike Srpske. Pravo na budžetska sredstva države Bosne i Hercegovine sticano je na osnovu Ustava BiH i njenih zakona. Međutim, u predloženom i usvojenom budžetu za 1998. godinu nije bilo mjesta za tadašnjih 16 institucija kulture od državnog značaja.

Promjene u političkom i ekonomskom sistemu uključivale su i promjene spram institucija kulture koje su uvijek bile na državnom nivou. U martu 1997. godine objavljen je intervju sa tadašnjim ministrom Federalnog ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Fahrudinom Rizvanbegovićem koji je nagovijestio da „postoje snage koje su protiv visokog obrazovanja, nauke i kulture u BiH“, koje, kulturne institucije od državnog značaja žele da „svedu na provincijalni nivo i time unište državu BiH“.⁶

Isto ministarstvo je 11. novembra 1997. godine pripremlilo i uputilo Federalnoj Vladi BiH prijedlog Nacrta o izmjenama i dopunama Zakona o federalnim ministarstvima i drugim dijelovima federalne uprave kojim se jedna od 16 institucija, tj. Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa BiH transformiše u upravni organ u sastavu navedenog ministarstva. Ministarstvo i Vlada F BiH odmah su upozoreni da oni nemaju ingerencije na nivou Države. Niti su osnivači niti su oni donijeli Zakon o njegovom djelovanju te se postavilo pitanje pravne valjanosti u donošenju takvih odluka.

⁶ Generalni servis ONASA, Sarajevo, 17. 3. 1997.

Političke odluke se nisu mogle promijeniti ni organizovanim konferencijama za štampu, izjavama i upozorenjima direktora i kulturnih radnika, kojima bi se ukazalo na manipulaciju statusom državnih institucija potpuno nelegalnim i nezakonitim sredstvima. Na primjeru Zavoda vidjeli smo na koji način su institucije od državnog značaja kao što su bile Akademija nauka i umjetnosti BiH, Sarajevska filharmonija, Narodno pozorište i druge spuštene na nivo Kantona ili nivo Federacije BiH.

Predstavnici preostalih sedam institucija zatražili su od Parlamenta BiH i Vijeća ministara BiH da im se na osnovu Ustava BiH i Dejtonskog mirovnog sporazuma osigura kontinuitet njihovog postojanja. Tračak nade dala im je izrada „Bijele knjige“ tadašnjeg kopredsjedavajućeg Vijeća ministara BiH dr Harisa Silajdžića sa ciljem rješavanja statusa javnih ustanova u oblasti kulture koje legitimiraju BiH i njen identitet. Na jednom od sastanaka predstavnika institucija i Vijeća ministara BiH dato je saopštenje za javnost u kome se kaže da je zaključeno „da je potrebno osigurati kontinuirano finansiranje rada institucija do donošenja definitivnih rješenja iz više izvora“.⁷ Ovakav zaključak proistekao je iz pretpostavke da će rješavanje statusa trajati duži vremenski period, a da je od velike važnosti sačuvati institucije od njihovog gašenja i time spasiti kulturno-historijski kapital Bosne i Hercegovine.

Osim Republike Srpske, koja ne prihvata princip pravnog kontinuiteta Bosne i Hercegovine navedenog u Ustavu BiH i Aneksu IV Dejtonskog mirovnog sporazuma, federalne vlasti sedam institucija uvode u još veći pravni vakum smjenjujući i postavljajući direktore i upravne odbore. Da apsurd bude veći, niti jedna institucija nije ostala bez svog osnivača – Države. Parlament Skupštine BiH niti je preuzeo osnivačka prava niti ih je stavio van snage. Dakle, imenovanje direktora i upravnih odbora bez osnivačkih prava nije ustavna nadležnost Federacije BiH.

Postojale su razne političke inicijative, od spajanja i pripajanja institucija, do prijedloga o podijeli kulturnog naslijeđa po nacionalnoj osnovi. Zbog poduzimanja neodgovarajućih mjera od strane političkih vlasti sa federalnog i nepoduzimanja odgovarajućih koraka političkih predstavnika na državnom nivou, od 16 institucija preostalo je još sedam institucija čiji je status ostao neriješen. Intencija da se sve institucije koje vode brigu o kulturno-istorijskom naslijeđu BiH dovedu do samourušavanja ugrozile su očuvanje tradicije i kulture

⁷ Generalni servis ONASA, 11. 2. 1998. – U Sarajevu održan sastanak predstavnika institucija iz oblasti kulture, nauke, obrazovanja i umjetnosti.

svih naroda koji su živjeli i žive na prostoru BiH, pa i stogodišnje postojanje jedne civilizacijske institucije kao što je Zemaljski muzej BiH. S druge strane, nedostatkom političke volje Entiteta Republika Srpska i njihovih predstavnika u organima na nivou Bosne i Hercegovine, državu su, kada je bila u pitanju zajednička kultura, tradicija i umjetnost, učinile nefunkcionalnom.

Institucije iz Republike Srpske stajale su na čvrstom stavu da sve što dolazi sa državnog nivoa treba podijeliti na tri dijela: Bošnjački, Srpski i Hrvatski. Za to vrijeme Republika Srpska, na što je imala neosporno pravo, stvarala je svoje institucije kulture dajući im nacionalni predznak. Narodna biblioteka Petar Kočić iz Banja Luke odlukom Vlade Republike Srpske preimenovana je 1999. u Narodnu i univerzitetsku biblioteku Republike Srpske. Umjetnička galerija u Banja Luci (osnovana 1971.) 2004. godine postaje Muzej savremene umjetnosti Republike Srpske. Nekadašnji Muzej Bosanske Krajine u Banja Luci pretvara se u Muzej Republike Srpske a 2007. godine registrovana je Specijalna biblioteka za slijepa i slabovidna lica Republike Srpske. Nadalje, Vlada RS-a 2009. godine donosi odluku o promjeni oblika organizovanja Javnog filmskog preduzeća RS „Srna film“, osnovanog 1992. na Palama, u Javnu ustanovu „Kinoteka Republike Srpske“.⁸ Iz razgovora sa direktoricom Kinoteke BiH dobila se potvrda o nastojanjima predstavnika Republike Srpske da Kinoteka BiH izvrši selekciju filmskih autora i njihovih filmova na bazi nacionalne pripadnosti rekavši na kraju da filmski stvaraoci „nisu nacionalno ostrašćeni nego su ostrašćeni umjetnošću“⁹.

Pohrana arhivske građe u Republici Srpskoj vršena je od 1992. u Arhivu Srpske Republike (nekadašnji Arhiv Bosanske krajine) a nakon Dejtonskog sporazuma u Arhivu Republike Srpske. U Federaciji BiH je tek 1997. godine formiran Arhiv Federacije BiH. Zahvaljujući činjenici da arhivska građa nastala u organima vlasti i ustanovama državne uprave mora biti arhivski pohranjena, Predstavnički dom i Dom naroda BiH 2001. godine na osnovu člana IV. 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine donosi „Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine“¹⁰. Jasno je bilo da politika i vlast ne mogu pronaći rješenje za opstanak institucije od državnog značaja pa su angažovani arhivski radnici svih nivoa, od državnog do opštinskog. Učešće stručnjaka dovelo je do konačnog rješenja te je donesen zakon kojim se „uređuje pravni status Arhiva Bosne i Hercegovine koji nastavlja s radom kao institucija Bosne i Hercegovine“. Dakle, novim Zakonom o arhivskoj građi se uređuje i pravni status

⁸ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 4., 28. 1. 2009.

⁹ Iz intervjua sa Devletom Filipović, direktoricom Kinoteke BiH, obavljenog 19. novembra 2017.

¹⁰ „Službeni glasnik BiH“, broj: 16/2001.

Arhiva BiH čijim stupanjem na snagu, što je s pravnog aspekta značajno napomenuti, „prestaje važiti Zakon o arhivskoj djelatnosti BiH“ iz 1987. godine.

19. Finansiranje institucija kulture

Sve do sada navedene okolnosti imale su bitan uticaj na očuvanje i funkcionisanje institucija kulture od državnog značaja. Drugi važan instrument, pored pravnog, koji se koristio za dijeljenje bosanskohercegovačke kulture i umjetnosti na etnonacionalni identitet i svođenje najreprezentativnijeg kulturnog naslijeđa na niže nivoe su finansije. Početkom kalendarske 1998. godine preostalih sedam institucija od državnog značaja ostaju bez budžeta sa nivoa države, jedinog izvora finansiranja. Izostala je dužnost i obaveza države da zaštiti najreprezentativniju, a u pojedinim segmentima i značajnu svjetsku kulturnu baštinu.

Usljedilo je iznalaženje rješenja sa nižih nivoa vlasti za finansijsku podršku radu državnih institucija kako bi se kriza premostila. Finansijska podrška nekada se odnosila na neki određeni period ili na cijelu godinu. Ta sredstva institucije su koristile po samostalnoj procjeni za plate uposlenika ili tekuće održavanje. Bile su faze kada je Kanton Sarajevo izdvajao više sredstava a nekada Federacija BiH preko svojih ministarstava kulture ili obrazovanja. Da bi se realizovala normalna muzejska ili bibliotečka produkcija, vršila restauracija, otkup zbirki, ili obavljalo istraživanje i izdavačka djelatnost bez obnove devastiranih objekata i stvaranja uslova za rad bilo je potrebno mnogo više sredstava. Ovim kratkotrajnim rješenjima opstanak institucija kulture se samo dodatno usložnjavao, jer visina odobrenih sredstava nije bila dovoljna za adekvatan rad institucija.

Da bi se prevazišla kriza upravljanja u institucijama kulture direktore i upravne odbore kao organe upravljanja, iako nije imala zakonske ovlasti, imenovala je i postavljala Federalna vlada na prijedlog resornog ministra. Da su sve ovo privremena rješenja, a uz to i nezakonita, potvrđuje i izjava ministra Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta F BiH koji kaže da ministarstvo „nema ni mogućnosti ni obaveze da finansira materijalne troškove niti jedne institucije kulture u F BiH. Naše nadležnosti i finansiranje mogu se svoditi samo na potporu određenih kulturnih programa i projekata od federalnog značaja“¹¹. U skladu sa tom izjavom sa kantonalnog i federalnog nivoa institucijama kulture odobravana su i dodijeljivana sredstva kao podrška za realizaciju prezentiranih projekata. Prilikom realizacije projekta iz tih sredstava određen dio usmjeravao se na lične dohotke (10-20% od projekta).

¹¹ *Dani*, br. 231. Sarajevo, 9. novembar 2001. – „Muzeje u muzej“

Zbog ovakvog načina dodjeljivanja sredstava izostavljale su se važne redovne aktivnosti za čiju realizaciju su bila potrebna dodatna sredstva. Kulturna dobra se ne ventiliraju, ne klimatiziraju, nemaju sistem zaštite, prostorije se ne zagrijavaju pa ni prostori za posjetioce. Samo ta činjenica ukazuje da prelazna rješenja, izbora direktora, upravnih odbora i finansiranje po projektima nisu dovoljna za funkcionisanje državnih institucija kulture. Rješavanje njihovog statusa dovelo bi i do rješavanja mnogih drugih problema od kojih je finansiranje najveći. Uviđajući u kakvom se začaranom krugu našlo sedam kulturnih institucija od značaja za BiH intelektualci okupljeni u Asocijaciji Krug 99, P.E.N. Centru BiH i Društvu pisaca šalju otvoreno pismo institucijama vlasti upozoravajući ih na katastrofalan položaj sedam najvećih državnih institucija kulture.

Nakon opštih izbora 2003. godine dotadašnje Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta razdvaja se u dva ministarstva: Ministarstvo obrazovanja i nauke i Ministarstvo kulture i sporta F BiH. Kako se svake četiri godine mijenjala i postavljala nova vlast tako se mijenjalo i viđenje u rješavanju opstanka ovih sedam institucija. Ponovo se postavlja pitanje upravljačke strukture pa se Vijeću ministara BiH predlaže da donese odluku o privremenom prenosu upravljačkih prava na Federaciju BiH kako bi se njihov rad mogao uskladiti sa Zakonom o javnim ustanovama u F BiH.

19.1. Medijsko izvještavanje printanih medija

Predstavnici institucija kulture nakon spoznaje da će teško doći do rješavanja njihovog statusa i da su već ušli u krizu izazvanu nedostatkom finansijskih sredstava obraćaju se raznim medijskim kućama. Shvatili su da im je neophodna pomoć i podrška javnosti i drugih institucija koje bi mogle da doprinesu iznalaženju rješenja njihovih problema. Direktnim kontaktima sa novinarima putem konferencija za štampu, saopštenjima za štampu, učešćima u tv i radio emisijama i drugim medijima iznose činjenice o potrebi hitnog rješavanja statusa državnih institucija kulture. Uvidjevši da su konzumenti odnosno čitaoci, gledaoci i slušaoci sve više zabrinuti i zainteresovani za rješavanje ovog problema predstavnici vlasti na kantonalnom i federalnom nivou izjavljuju da im je stalo do institucija koje predstavljaju atribute državnosti BiH i koje su svojim dosadašnjim djelovanjem izgradile status uglednih institucija.

Cijelu 2004. godinu novine su izvještavale o teškom stanju i neizvjesnosti u rješavanju statusa, finansiranja i samog opstanka institucija kulture. U tabeli 1. prikazana je glava vijesti i lid koji nam u najkraćem oslikava beznadežno stanje u kojem se nalaze navedene institucije.

Tabela 1. Objavljeni novinski prilozu u 2004. godini

Novine	Objavljeno	Naziv članka / lid
Nezavisne novine	17. 1. 2004	“OHR ulaganja u kulturu i sport smatra luksuzom” / Vlada Federacije BiH usvojila je Nacrt budžeta za 2004. godinu po kojem bi projekti za institucije kulture ostale bez novca.
Nezavisne novine	17. 1. 2004	“Radnici se smrzavaju, blago Muzeja propada” / Zemaljski muzej BiH ni ove zime nema grijanja. Ekspoziti propadaju, radnici se smrzavaju.
Nezavisne novine	26. 1. 2004	“Filmove prikazuju na projektoru starom 50 godina” / Kinoteka BiH nema uslove za smještaj filmskog materijala. Uposlenici rade na projektorima koji su muzejski ekspoziti.
Nezavisne novine	30. 1. 2004	“Ministri iz RS neće državne kulturne institucije”
Slobodna Bosna	5. 2. 2004	“Nova vlast, uz sve ostalo, uništiti će i kinematografiju, knjige, muzeje, pozorišta” / Vlada F BiH preko novoformiranih fondova za kinematografiju i izdavaštvo nije u zakonskom roku uplatila sredstva za projekte dodijeljene na konkursima koja su trebala biti uplaćena institucijama kulture u 2003-oj godini.
Nezavisne novine	27. 2. 2004	“Neizvjesno finansiranje sedam kulturnih institucija” / Vijeće ministara BiH iz tekućih rezervi odvaja sredstva za grijanje, plate i realizaciju osnovnih projekata. Status i dalje nedefinisan.
Nezavisne novine	9. 3. 2004	“Nacionalno blago opstaje u teškim uslovima” / Vlada F BiH koja finansira institucije još nije usvojila budžet za 2004.
Dani	19. 3. 2004	“Foyer” / Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti BiH državni a ničiji
Oslobođenje	16. 10. 2004.	“Zemaljski muzej od 2005. u budžetu?” / Zemaljski muzej u Sarajevu zatvorio vrata za posjetioce jer nema grijanja.

Oslobođenje	20. 10. 2004.	“Nakon Zemajskog muzeja zatvaranje najavili Historijski i Muzej književnosti” / “Pitanje statusa sedam institucija od državnog značaja nije riješeno zato što u Vijeću ministara BiH ne postoji politička volja” od strane entiteta Republika Srpska
Oslobođenje	21. 10. 2004.	“Obustava rada 1. novembra?” / Svih sedam institucija kulture od državnog značaja najavljuju zatvaranje za posjetioce.
Slobodna Bosna	21. 10. 2004.	“Vijeće ministara krši zakonske propise!”
Nezavisne novine	21. 10. 2004.	“Nebriga države gasi kulturne institucije”
Slobodna Bosna	28. 10. 2004	“Sedam veličanstvenih” / Katastrofalna situacija u bh. kulturi dostigla je vrhunac
Slobodna Bosna	28. 10. 2004	“Nekultura kulture”
Ljiljan	29. 10. 2004	“Da li će 60 godina Nacionalne biblioteke biti proslavljeno njenim zatvorenjem?”
Oslobođenje	2. 11. 2004.	“Historijski muzej BiH zatvoren za javnost” / Zatvoren za javnost kako bi skrenuli pažnju vlasti na rješavanje problema državnih institucija kulture
Nezavisne novine	2. 11. 2004.	“Historijski muzej zatvoren, direktor NUB-a najavio ostavku” / Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH neće biti zatvorena
Nezavisne novine	3. 11. 2004.	“Muzej do daljeg zatvoren za posjetioce” / Zemaljski muzej BiH i dalje zatvoren za posjetioce
Nezavisne novine	8. 11. 2004.	“Vrata ostaju otvorena” / Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH, Kinoteka BiH i Umjetnička galerija BiH neće zatvoriti svoja vrata za posjetioce, iako se nalaze u teškoj finansijskoj situaciji a plate nisu primili od juna mjeseca
Feral tribune	12. 11. 2004.	“Zatvoreno zbog Nerada” / Zemaljski muzej BiH upozorava da zbog neriješenog zagrijavanja radnih prostorija ne mogu otvoriti Muzej za javnost.

Oslobođenje	25. 11. 2004.	“Čuvari nacionalnog blaga” / Zbog neriješenog statusa sedam institucija kulture BiH dovedeno na rub opstanka. Alarmanтна situacija prijeti propadanju nekoliko miliona eksponata
Oslobođenje	27. 11. 2004.	“Dio evropske kulturne baštine” / Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH u teškoj finansijskoj situaciji.
Oslobođenje	30. 11. 2004.	“Čuvar neprocjenjivog blaga” / Umjetnička galerija BiH neće biti zatvorena za posjetioce zbog ranije preuzetih obaveza
Nezavisne novine	22. 12. 2004.	“Pedi Ešdaun upozorio na težak položaj sedam bh. kulturnih institucija”
Oslobođenje	22. 12. 2004.	“Briga o kulturnim institucijama BiH obaveza je države” / Visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH Pedi Ešdaun uputio pismo predsjedavajućem i članovima Savjeta ministara BiH pojedinačno u kojem skreće pažnju na težak položaj sedam bh. kulturnih institucija i obavezu BiH po Dejtonskom sporazumu da brine o 7 institucija kulture.
Nezavisne novine	23. 12. 2004.	“Zbog krize vlasti nemoguće bilo šta učiniti” / Zbog krize vlasti Vijeće ministara BiH 7 institucija kulture neće uvrstiti u budžet za 2005.
Oslobođenje	26. 12. 2004	“U ovoj godini nije otkupljeno ni jedno djelo” / Umjetnička galerija BiH zbog nedostatka sredstava nije otkupila ni jedno umjetničko djelo pa se postavlja pitanje da li će u sljedećoj godini uopšte opstati.
Oslobođenje	30. 12. 2004	“Bez sredstava za institucije kulture od državnog značaja” / Predstavnički dom Parlamenta F BiH usvojio budžet za 2005. bez previđenih sredstava za institucije kulture od državnog značaja.
Nezavisne novine	31. 12. 2004	“Milion KM nedovoljno za preživljavanje” / Obećena sredstva Vijeća ministara BiH nisu doznačena

U jednom od navedenih novinarskih priloga dr Enes Kujundžić, direktor Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH, izjavljuje „kako se na prilično primitivan, ali efikasan način u

miru gase institucije koje nije bilo moguće uništiti ni u ratu¹². Jer, kako objasniti činjenicu da Zemaljski muzej BiH, osnovan 1888. kao državni u doba Austro-Ugarske vladavine, prošavši kroz mnoga politička uređenja, nije gubio status državnosti. A sada u 21. stoljeću zbog nezainteresovanosti države uposlenici se pokušavaju zagrijati pomoću davno zaboravljenih a silom prilika u ratu 1992-1995. korištenih starih peći zv. „bubnjara“. Da bi skrenuli pažnju na težak položaj Zemaljski muzej BiH i Historijski muzej BiH u oktobru 2004. zatvaraju svoja vrata samo za posjetioce a u tome ih podržavaju i ostalih 5 institucija koje zbog drugačijih uslova rada ili ranije preuzetih obaveza nastavljaju sa radom. Zbog teške materijalne situacije Zemaljski muzej BiH za posjetioce nije radio tri, a Historijski muzej BiH sedam mjeseci.

Kao što je bilo putem medija i najavljivano, u budžetskim stavkama Federacije BiH za 2005. godinu izostala je podrška radu sedam institucija kulture od državnog značaja. Nastavljajući borbu za status koji im pripada institucije kulture putem medija vrše pritisak. Iz samih naslova printanih medija vidljiva je njihova agonija i vapaji za prijeko neophodnim novčanim sredstvima.

Tabela 2. Novinski naslovi u 2005. godini

Novine	Objavljeno	Naziv članka
Oslobođenje	5. 1. 2005	Nova godina, nova neizvjesnost
Dani	12. 2. 2005	Para ima, ali za ministre
Oslobođenje	15. 3. 2005	Za institucije kulture potrebno 4.340.000 KM
Dnevni avaz	9. 4. 2005	Halilović: Opstrukcije ministara Mladena Ivanića i Ljerke Marić
Oslobođenje	14. 4. 2005	Muzeji, galerije i biblioteke čekaju dogovor ministara
Nezavisne novine	16. 4. 2005	Država još nije izdvojila obećanih 975.000 KM
Dnevni avaz	12. 5. 2005	Profesori iz SAD pomažu kulturne ustanove u BiH
Nezavisne novine	12. 5. 2005	Profesori iz Amerike donirali 10.000 dolara
Dnevni avaz	4. 6. 2005	Posljednji vapaj Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH
Dnevni avaz	11. 6. 2005	Pleh: Najbolje je da nas političari zatvore
Oslobođenje	17. 6. 2005	Šezdesetogodišnjicu nećemo dočekati!
Nezavisne novine	17. 6. 2005	Zatvaraju vrata za 60. rođendan
Nezavisne novine	27. 6. 2005	Proslava jubileja iza zatvorenih vrata

¹² Oslobođenje, 21. oktobar 2004. – Obustava rada 1. novembra?

Oslobođenje	30. 6. 2005	Riješiti status institucija kulture
Dnevni avaz	1. 7. 2005	Kulturnim institucijama 250 hiljada maraka
Dnevni avaz	3. 7. 2005	Kulturnjaci nisu veliki optimisti
Dnevni avaz	2. 8. 2005	Još nema novca za drugi kvartal godine
Nezavisne novine	5. 8. 2005	Entuzijazam održava ustanove
Dnevni avaz	29. 8. 2005	Tek uplaćeno 250.000 KM za drugi kvartal godine
Nezavisne novine	13. 9. 2005	Zbog nedostatska sredstava moguće zatvaranje institucija
Nezavisne novine	31. 10. 2005	Za kulturu 100.000 KM
Nezavisne novine	20. 11. 2005	Nedosanjani virtuelni san
Oslobođenje	30. 11. 2005	Koga je briga što propada blago
Nezavisne novine	1. 12. 2005	I dalje bez statusa, grijanja i plata
Nezavisne novine	10. 12. 2005	Nećemo zatvoriti vrata
Oslobođenje	11. 12. 2005	Šezdeset godina NUB-a
Oslobođenje	13. 12. 2005	Neizgubljeni tračak svjetlosti
Nezavisne novine	13. 12. 2005	Obilježili 60 godina rada
Start	13. 12. 2005	Konačni pad bosanske države
Dnevni avaz	13. 12. 2005	Neriješen pravni i finansijski status temeljne institucije kulture u BiH
Nezavisne novine	14. 12. 2005	Status sedam kulturnih ustanova i dalje upitan
Oslobođenje	15. 12. 2005	Sve i da ne postoji zakonska obaveza
Oslobođenje	15. 12. 2005	Ostalo nam je malo optimizma i nade

Kao što iz novinskih naslova vidimo institucije kulture su i 2005. godinu provele u borbi između preživljavanja i minimalnog funkcionisanja. Obećana sredstva sa državnog nivoa pristizala su sa zakašnjenjem ili u umanjenom iznosu. Sredstva sa kantonalnog nivoa, jednokratne pomoći Gradske uprave pa ni donacije nisu bile dovoljne ni za najosnovnije potrebe ovih institucija. Sredstva koja su s vremena na vrijeme pristizala nisu ulijevala nadu u bolje sutra a entuzijazam uposlenih bio je na izdisaju.

I kao da je jedna od zgrada Zemaljskog muzeja BiH željela da ukaže na teško stanje najznačajnije kulture institucije u BiH, dva puta se, u zimskom periodu početkom i krajem 2005. godine, obrušio plafon i zid u kojoj je smješteno Odjeljenje za arheologiju. Javno se upozoravalo da su zbog isključenog grijanja prostorije postale neuslovne i da nisu samo ugroženi eksponati iz antičkog vremena već i svo bogatstvo bosanskohercegovačkih naroda,

pa tako i naučnoistraživački radnici i posjetioci. Dnevne novine *Oslobođenje*¹³, *Dnevni avaz*¹⁴ i banjalučke *Nezavisne novine*¹⁵ putem svog dopisnika iz Sarajeva, u nastojanju da izvrše pritisak ukazivali su na problem svojim priložima „Nema novca za sanaciju“, „Sanacija i dalje neizvjesna“, „Uvesti grijanje u Zemaljski muzej BiH“. Dugogodišnja nebriga o objektima u kojima su smještene pojedine institucije kulture umalo da i Kinoteci BiH nanese nesagledivu štetu. Smještena, jednim dijelom, u zgradi koja je sagrađena 1882. Kinoteka BiH, zbog loših vodovodnih instalacija, 2012. i 2015. pretrpjela je poplave koje su prijetile potpunoj devastaciji filmskog blaga. Potreba za urgentnom sanacijom pričinjenih šteta na objektima trajala je mnogo duže nego li je to situacija zahtjevala.

Početkom 2006. godine na inicijativu Ministarstva civilnih poslova Vijeće ministara BiH započelo je raspravu o rješavanju statusa sedam institucija kulture od državnog značaja. Svi politički akteri su se složili da je rasprava o statusu institucija od značaja za državu neophodna. Iz Banja Luke je stigla vijest da se direktori sedam kulturnih institucija na nivou Republike Srpske protive inicijativi da „sedam institucija kulture u Sarajevu“ dobiju „nacionalni“ status i da se centralizacija ne smije ponoviti.¹⁶ Ponovo se nailazi na nerazumijevanje jednog dijela nadležnih državnih organa pa se pronalazi ad-hoc rješenje kako bi se ugasila vatra. Izdvajaju se sredstva iz budžeta za institucije kulture od državnog značaja. Početni stav predstavnika iz Republike Srpske bio je da samo Zemaljski muzej BiH može na državni budžet i da u budžetsko finansiranje budu uključene institucije iz Republike Srpske. Tek u junu mjesecu odobrena je isplata institucijama kulture od državnog značaja uključivo i institucije iz Republike Srpske. Kulturni radnici iz Republike Srpske nezadovoljni raspodjelom sredstava tvrde da je utvrđena bez posebnih kriterija.

20. Grantovi za projekte

Institucije koje su koristile nepovratna sredstva – grantove budžeta Federacije BiH kritikovale su kriterije za odabir korisnika smatrajući da se novac poreskih obveznika ne troši transparentno. Stoga su se vlasti 2006. opredijelile za uvođenje reformi u sistemu javnih finansija. Da bi postigli najveći mogući stepen transparentnosti u izdvajanju grantova uvedeno je vrednovanje kriterija i povezivanje finansiranja sa rezultatima koji se ostvaruju na osnovu programa i projekata. Za praćenje i kontrolu formira se Ured za reviziju institucija u

¹³ Oslobođenje, Sarajevo 30. 1. 2006. i 6. 9. 2006.

¹⁴ Dnevni avaz, Sarajevo, 20. 1. 2006.

¹⁵ Nezavisne novine, Banja Luka, 14. 1. 2006; 4. 3. 2006 i 7. 9. 2006.

¹⁶ *Nezavisne novine*, 2. 2. 2006. – „Centralizacija kulture – ne smije se ponoviti“ autor: A. Basara

Federaciji BiH. Novi pristup u dodjeli grantova iz budžeta Federacije BiH značio je sufinansiranje projekata sa kojima su institucije kulture aplicirale a nikako za tekuće poslove. Još uvijek po starom sistemu raspodjele budžetskih sredstva putem Federalnog ministarstva kulture i sporta u 2007-oj godini za sedam institucija kulture izdvojeno je 858.200,00 KM.

Tabela 3. Odobreno sufinansiranje projekata u 2007. godini

Naziv institucije	Naziv projekta	Iznos odobrenih sredstava	Ukupno
Biblioteka za slijepa i slabovidna lica u BiH	Kulturno naslijeđe biblioteke	32.500,00	32.500,00
Historijski muzej BiH	Tematska izložba „Školstvo u BiH u doba Austrougarske uprave“	3.900,00	24.050,00
	Tematska izložba „Bosansko-hercegovačka periodična štampa od pojave prvih listova do 90. god. XX vijeka“	3.900,00	
	Stalna tematska postavka „BiH kroz stoljeća“	16.250,00	
Kinoteka BiH	Projekat čuvanja i zaštite filmskih materijala	45.500,00	45.500,00
Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH	Sto godina od smrti Silvija Strahimira Kranjčevića	19.500,00	19.500,00
Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH	Prezentacija, restauracija i konzervacija rukopisne i rarietne bibliotečke građe u specijalnim zbirkama	19.500,00	19.500,00
Umjetnička galerija BiH	Zaštita pokretne kulturne baštine	32.500,00	37.050,00
	Zaštita i popravka krova	4,550,00	
Zemaljski muzej BiH	Sanacija paviljona prahistorija	65.000,00	
	Arheološka istraživanja prapovijesne gradine Bagina strana - Čolaci	9.750,00	
	Arheološka istraživanja Halapić kod Glamoča	13.000,00	

	Arheološka istraživanja antičkog lokaliteta Halapići kod Glamoča	13.000,00	
	Nastavak istraživanja srednjovjekovne nekropole u selu Gornja Lupnica kod Jajca i novi program istraživanja prapovjesne gradine Begina Strana u Čolacima Donji Vakuf	9.750,00	
	Zaštita pokretnog kulturnog naslijeđa koje se čuva u muzeju	130.000,00	
	Izložba Fridrich Katzer-a utemeljitelja geologije u BiH	3.900,00	
	Katalog za izložbu „Koja je moja košulja“	3.900,00	
	Knjiga – posebno izdanje: Bosanske brvnare	10.400,00	258.700,00
		Ukupno:	436.800,00

Do 2008. godine Federalno ministarstvo kulture i sporta potrebe za finansiranjem u kulturi vršilo je putem javnog konkursa sa transfera za obnovu kulturnog i graditeljskog naslijeđa. Vlada Federacije BiH, a na prijedlog federalnog ministarstva kulture i sporta, formirala je dvije fondacije. Fondaciju za bibliotečku djelatnost i Fondaciju za izdavaštvo. Fondacije objavljuju konkurs za izbor korisnika sredstava po procedurama i kriterijima kao i za sve grantove iz budžeta Fondacije čime se dodatno komplikuje rad institucija kulture. U praksi to znači da npr. za organizaciju jedne izložbe sa projektom konkurišu kod Federalnog ministarstva kulture i sporta, a za prateći promotivni materijal konkurišu kod Fondacije za izdavaštvo. Za jedan projekat na dvije adrese moraju dostaviti, pored formalnih dokumenata, program, elaborat ili projekat koji žele realizovati. Nerijetko se dešavalo da za isti projekat od jednog ministarstva dobiju sredstva a od drugog ne.

Dodatni problem u realizaciji projekata predstavljalo je kašnjenje sa donošenjem odluka i uplatama koje su često donošene i u septembru tekuće godine a isplaćivane krajem godine. Tako institucijama, ako se nisu snašle na neki drugi način, u veoma kratkom roku, do kraja tekuće godine, preostaje da realizuju projekat i pripreme izvještaj o utrošku sredstava jer ako ga ne dostave gube pravo da sljedeće godine apliciraju za dodjelu grantova iz budžeta

Federacije BiH. Jer kako obrazložiti činjenicu da je Federalno ministarstvo kulture i sporta tek u septembru 2009. godine donijelo odluku da se Zemaljskom muzeju BiH za arheološka istraživanja i restauraciju i čišćenje stećaka dodijele sredstva iako je poznato da se taj posao ne može raditi u zimskom periodu, da će zbog trezorskog poslovanja sredstva doći na realizaciju možda u novembru, a možda i u decembru. Ta činjenica je očigledan dokaz da federalnim institucijama nije bila bitna suštinska analiza postignutih ciljeva u unapređenju kulture i kulturnog naslijeđa, već samo evidencija utroška doznačenih sredstava.

Analizirajući izdvajanje sredstava sa različitih nivoa vlasti uočava se potpuna neujednačenost. Dobijanje sredstava kroz javne pozive za projekte zavisila su od visine budžetskih sredstava i komisija koje su ocjenjivale prijavljene projekte u Federalnom ministarstvu obrazovanja, Federalnom ministarstvu kulture i sporta, Fondaciji za bibliotečku izdavačku djelatnost, Fondaciji za izdavaštvo ili Grada Sarajeva. Nekad više, nekad manje ili nikako pristizala su sredstva iz budžeta Kantona Sarajevo i Ministarstva civilnih poslova BiH koja su pokrivala troškove poslovanja.

Bosna i Hercegovina, na putu ka evropskim integracijama, obavezala se da postojeće zakonodavstvo uskladi sa standardima Evropske unije i međunarodnim konvencijama. S obzirom na političku nestabilnost i težinu pregovaranja i donošenja odluka 2008. se donosi „Strategija kulturne politike BiH“. Svaka strategija pa i ova o kulturi mora da ima zakon o kulturi kojeg nema, mora da ima ministarstvo kulture kao krovnu instituciju koja bi bila nadležna za rad institucija kulture uopšte a ono ne postoji. Na kraju krajeva, zakonom je trebalo biti definisano pitanje ustanova kulture od značaja za BiH. Umjesto toga u Strategiji je naznačeno da je njen glavni zadatak uspostavljanje zakonske regulative bez koje je nemoguće provoditi kulturnu politiku i politiku finansiranja kulture u BiH. Na osnovu Strategije na državnoj razini treba da se donesu strategije na nižim nivoima što u osnovi znači decentralizaciju institucija kulture. Zbog nepostojanja krovnog zakona o kulturi strategija i utvrđivanje kulturne politike se različito tretirala u entitetima i Distriktu Brčko. Kada je u pitanju finansiranje kulturnih institucija strategija na nivou države je ostala na istim pozicijama. Ministarstvo civilnih poslova jednom godišnje dodjeljuje grantove za „Pomoć u sufinansiranju institucija kulture u BiH“ i grantove za podršku za „Međunarodnu kulturnu saradnju“ uključujući razna udruženja i državne institucije.

Sredstva za obavljanje redovne djelatnosti od 2007. do 2010. godine stizala su, nedovoljna ali redovna, kroz grant „Pomoć u sufinansiranju institucija kulture u BiH“ Ministarstva civilnih

poslova BiH. Nakon općih izbora 2010. godine novoizabrano Vijeće ministara BiH 2011. godine mijenja odluku i dotadašnji grant pretvara u grant za „Sufinansiranje projekata institucija kulture u BiH“. Odlukom o kriterijima za dodjelu sredstava postavljen je uslov da podnositelj projekta može aplicirati samo sa jednim projektom čija minimalna vrijednost nije ispod 10.000 KM niti veća od 350.000 KM po ustanovi. Dakle, dotadašnja sredstva više nisu bila dostupna kao tekuća sredstva za rad institucija kulture BiH nego transferi za sufinansiranje projekata.

Tako su sredstva za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture u BiH dodijeljena za 66 udruženja, fondacija, kulturno-umjetničkih društava na opštinskom i entitetskom nivou a među njima samo četiri institucije sa državnim predznakom. To je bio prijedlog Ministarstva civilnih poslova koje je Vijeće ministara BiH usvojilo na svojoj sjednici od 4. decembra 2012. godine.¹⁷

Tabela 4. Odobreno sufinansiranje projekata u 2012. godini

Naziv institucije	Naziv projekta	Iznos u KM
Umjetnička galerija BiH	Izložbe “Putujuće boje – stalna postavka u pokretu”	200.000,00
Biblioteka za slijepa i slabovidna lica u BiH	Izrada 300 naslova u tehnikama za slijepa i slabovidna lica	215.000,00
Kinoteka BiH	Prikupljanje, očuvanje, zaštita i promoviranje filmskog kulturnog nasljeđa	100.000,00
Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH	“Iz književnih i pozorišnih zbirki Muzeja”	102.000,00

I Federalno ministarstvo kulture i sporta u 2012. godini uvodi Transfer za kulturu od značaja za Federaciju BiH koji se otvara za sve nevladine organizacije u oblasti kulture. Time su institucije kulture od državnog značaja bile izjednačene sa javnim institucijama kulture sa nižeg nivoa čiji su osnivači entiteti, kantoni ili opštine. Ovim odlukama institucije kulture u startu su bile u boljem položaju jer su sa nižeg nivoa dobijale i dodatna sredstva svojih osnivača. Novim načinom raspodjele sredstva institucije kulture dodatno su bile opterećene nepisanim ali javno obznanjenim etnonacionalnim kriterijima po kojima su komisije morale voditi računa o B(ošnjačkim) – H(rvatskim) – S(srpskim) komponentama. Kulturni radnici putem medija počinju javno da kritikuju etnički princip raspodjele sredstava i svođenje

¹⁷ Odluka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine od 4. 12. 2012. VM broj 202/12.

kulture na etnonacionalni identitet i dijeljenje bosanskohercegovačkog društva po etničkoj osnovi dok je kriterij kvalitete i važnosti projekata bio u drugom planu. Stavljajući u istu ravan institucije od državanog značaja sa udruženjima i folklornim ansamblima, ne umanjujući njihov značaj, pokrenulo je lavinu kritika i dovelo do krize u radu institucija i zatvaranjem Zemaljskog muzeja BiH.

21. Zatvaranje institucija

Zbog inertnosti političara i neefikasnosti ostalih u postdejtonskom periodu, ni nakon mnogo godina status i finansiranje ovih institucija nije riješen. Svi kulturni radnici i javnost dijele mišljenje da je to politički problem dok se političari brane da je to pravni problem nastao potpisivanjem Dejtonskog sporazuma.

U pojedinim periodima kratkoročne i nedovoljne investicije sa raznih nivoa vlasti, nisu bile dovoljne za održiv rad. Sredstva dobijana za određene projekte i donacije morala su se namjenski koristiti. Ni sredstva koja su samostalno zarađivali prodajom ulaznica ili iznajmljivanjem prostora nisu bila dovoljna da bi ove institucije normalno funkcionisale. Urušavanje i degradacija institucija, višegodišnje iščekivanje u rješavanju egzistencijalnih problema zaposlenih dovelo je do odliva stručnih kadrova i pomoćnog osoblja. Problemi su se umnožavali i nedovoljnom tehničkom opremljenošću i stručnom edukacijom zaposlenih.

O teškom stanju u kojem se nalaze redovno su, pojedinačno i u zajedničkim nastupima, informisale sve nivoe vlasti. Direktori sedam kulturnih institucija upozoravali su vlasti Federacije BiH i Kantona Sarajevo da ako ne preuzmu na sebe njihovo privremeno finansiranje da će doći do zatvaranja institucija za posjetioce. Sporo uspostavljanje vlasti nakon Općih izbora 2010. godine na nivou BiH dovele su do toga da u 2011. nije došlo do raspisivanja javnog poziva od strane Ministarstva civilnih poslova za dodjelu sredstava iz Proračuna. Shodno tome, izostala je i finansijska pomoć institucijama kulture.

Jedna po jedna institucija počela je sa zatvaranjem jer više nije bilo mjesta optimizmu. U septembru 2011. prvo se zatvara Umjetnička galerija BiH. U januaru 2012. Historijski muzej BiH zatvara svoja vrata za posjetioce i istraživače jer im je isključeno grijanje, a iz istih razloga i Nacionalna i univerzitetska biblioteka značajno reducira svoju djelatnost. Zemaljski muzej BiH ne želi više da se prijavljuje na javne pozive Ministarstva civilnih poslova BiH čija su sredstva namijenjena za projekte jer već 13 mjeseci uposlenici nisu primili plate.

Shodno tome, nije im uplaćeno ni zdravstveno ni penziono osiguranje. Zbog teškog materijalnog stanja i na granici vlastitog opstanka Zemaljski muzej BiH poslije 124 godine svog postojanja 4. oktobra 2012. prestaje sa radom.

„Muzej je zatvoren“, oktobar 2012.

U znak solidarnosti preostale institucije kulture na jedan dan zatvaraju svoja vrata za posjetioce jer se i one nalaze pred zatvaranjem.

U 2011. i 2012. godini printani mediji u BiH izvještavali su o teškoj situaciji u kojoj su se nalazile institucije kulture. U ove dvije godine, o opstanku sedam institucija kulture, dnevni listovi Oslobođenje, Dnevni avaz, Nezavisne novine i Dnevni list u svojim redovnim izdanjima opisivali su tešku situaciju, prenosili kritike intelektualaca i kulturnih radnika upućene postojećim vlastima, upoznavali su javnost sa dugogodišnjim gorućim problemima ovih institucija. Izvještavanje je bilo fokusirano na odnos vlasti prema institucijama kulture, stihijskom i nedovoljnom finansiranju i propadanju blaga te je stoga površno i nedovoljno analizirano. Kada je Umjetnička galerija BiH najavljivala zatvaranje institucije za javnost, iza naslova „Potpuni slom bh. kulture!“, „Gašenje bi bilo skandal“, „Blago propada, zaposlenicima žele dug život i dobro zdravlje“, „Zatvoreno za javnost“, „zatvoreno ...“ dominirale su skoro identične rečenice „nakon 65 godina postojanja... nakon 65 godina djelovanja... u godini jubileja... najstarija muzejska institucija u BiH koja se bavi likovnom

djelatnoću i službeno zatvorena“ ili „vapaj uposlenika... nedostatak novca...“ opominjući da njihovu sudbinu očekuje i 6 ostalih institucija kulture.

Jedan od poslanika u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine zatražio je od Vijeća ministara informaciju o poziciji i stanju u sedam institucija kulture od značaja za BiH. Na poslaničko pitanje dobio je odgovor i mišljenje¹⁸ koje glasi:

Ministarstvo civilnih poslova primilo je različite akte od navedenih sedam ustanova kulture a koji su se odnosili na probleme isteka mandata direktora i upravnih odbora, probleme finansiranja, te probleme dugovanja. Svima je dostavljen odgovor da Ministarstvo civilnih poslova nije nadležno za rješavanje navedenih problema. Organ koji postavlja menadžment institucija dužan je i da obezbjedi uslove za rad tih institucija.

Vlada Republike Srpske je donijela propise kojima je riješila status institucija kulture koje su osnovane od strane SR BiH i ranije i nalaze se na teritoriji Republike Srpske, i preimenovala ih u institucije kulture Republike Srpske.

Od 1995. godine Federacija BiH i Kanton Sarajevo u svom budžetu imali su sredstva iz kojih su finansirane ove institucija. Nije nam poznato u kom iznosu Federacija BiH, Kanton Sarajevo i Grad Sarajevo podržavaju rad ovih ustanova kulture.

Od 2005. godine prvi put u Budžetu institucija BiH nalazi se grant koji se dodjeljuje za sufinansiranje projekata institucija kulture u Bosni i Hercegovini. Zakon o Budžetu institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH definiše dodjelu grant sredstava (iznos i način dodjele) kao pomoć u sufinansiranju programa i projekata institucija kulture u BiH. S tim da su sve institucije kulture u BiH jednako značajne i od interesa za razvoj kulture u BiH. Odluku o kriterijima za dodjelu grant sredstava donosi Savjet ministara BiH. Odluke o dodjeli grant sredstava iz Budžeta institucija BiH, nakon provedenog konkursa, donosi Savjet ministara BiH i iste su objavljene na web stranici Ministarstva civilnih poslova i u “Službenom glansiku BiH”.

Ministarstvo civilnih poslova primilo je više dopisa u kojima se apeluje na rješavanje statusa sedam ustanova kulture sa sjedištem u Sarajevu: Zemaljskog muzeja, Istorijskog muzeja, Nacionalne i univerzitetske biblioteke, Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti, Biblioteke za slijepa i slabovidna lica, Kinoteke i Umjetničke galerije.

Ustavom Bosne i Hercegovine i Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave u BiH jasno su definisane nadležnosti u oblasti kulture, i Ministarstvo civilnih poslova nema nadležnost za rješavanje problema navedenih ustanova kulture o čemu im je dostavljena i obavjest više puta.

Imajući u vidu situaciju u kojoj se nalazi ovih sedam ustanova kulture, i posebno zadnja dešavanju po pitanju zatvaranja Zemaljskog muzeja, Ministarstvo civilnih poslova uputilo je akt Federalnom ministarstvu kulture i sporta i Ministarstvu kulture i sporta Kantona Sarajevo s preporukom da preduzmu potrebne aktivnosti iz njihove nadležnosti kako bi se rješio status i obezbjedilo redovno finansiranje navedenih ustanova kulture, i na taj način zaštitilo kulturno blago koje ove ustanove čuvaju.

¹⁸ Odgovor Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, broj: 05-50-1-342/12 od 7. 3. 2013. godine

Ovome treba dodati da je stav kulturnih radnika u Republici Srpskoj da sedam institucija kulture od državnog značaja trebaju promijeniti naziv tako što će se umjesto BiH preimenovati u Federacije BiH jer su one za njih entitetske odnosno kantonalne institucije.

Da li je imalo smisla objašnjavati i dokazivati zašto je sedam institucija kulture imalo odrednicu Bosne i Hercegovine. Da li je imalo smisla npr. nekadašnjoj gradskoj galeriji sa izložbenim paviljonom i banjalučkoj ekspozituri Umjetničke galerije BiH (danas Umjetnička galerija RS) objašnjavati da ne može parirati niti biti na istom nivou kao Umjetnička galerija BiH koja čuva i izlaže djela koja nema niko ni po kvalitetu ni po obimu a od neprocjenjivog značaja su za cijelu BiH.

Zatvaranje Zemaljskog muzeja BiH medijski je postala važna tema domaćih, regionalnih i svjetskih medija. Revolt su iskazali intelektualci, mnoge nevladine organizacije, studenti. Prva velika svjetska akcija solidarnosti sa ugroženim institucija kulture u BiH organizovana je početkom 2013. godine. Bila je to akcija grupe naučnika okupljenih preko globalne mreže „Culture chut down“¹⁹ (Gašenje kulture). Ekspozate izložene u muzejima omotali su žutom trakom šaljući simboličnu poruku da kultura nije dostupna kao što ni Zemaljski muzej BiH sa prekrizanim daskama na ulaznim vratima „nije dostupan“. Akciji se pridružilo preko 250 svjetskih muzeja, galerija i kulturnih institucija sa 5 kontinenata. Iskazanom muzejskom solidarnošću odaslao se apel domaćim političarima za rješavanjem problema koji je postao već akutan ali se i odaslala preporuka političarima Evropske unije za pomoć u iznalaženju rješenja. I dok su se o ovoj akciji mogle čuti ili pročitati reakcije iz cijelog svijeta, bosansko-hercegovačka vlast je ćutala.

Kako bi spriječili dodatno zatvaranje institucija Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke u budžetu za 2014. osiguralo je sredstva za materijalne troškove i naknade zaposlenih za: Nacionalnu i univerzitetsku biblioteku BiH 600.000,00 KM, Biblioteku za slijepa i slabovidna lica BiH 200.000,00 KM i Kinoteku BiH 65.000,00 KM.²⁰

Početkom 2014. Zemaljski muzej BiH moli Vladu Federacije BiH da od Vijeća ministara BiH, kao pravnog sljednika, zatraži privremeno preuzimanje osnivačkih prava od države BiH kako bi se bar privremeno riješio pravni status institucije i njihovo finansiranje. Vlada Federacije BiH prema Vijeću ministara BiH upućuje apele i urgencije da najzad krenu u

¹⁹ Kampanju pokrenula Azra Akšamija, umjetnica i historičar arhitekture, profesor na Odsjeku umjetnosti, kulture i tehnologije Massachusetts Institute of Tehnology, Boston, Usa.

²⁰ FENA, 18. 6. 2014.

rješavanje problema rada institucija sa neriješenim pravnim statusom. Ostajući bez konkretnog odgovora, Vlada Federacije BiH, umjesto zahtjeva za preuzimanje osnivačkih prava, odlučuju se za formiranje privremenog Upravnog odbora za koje nemaju zakonsko pravo jer nemaju osnivačka prava. Ne želeći da rade protivzakonito, Zemaljski muzej BiH odbija prihvatiti ovakvo privremeno rješenje kojim nisu stvoreni uslovi za normalan rad.

Na prijedlog Salmira Kaplana, ministra Federalnog ministarstva kulture i sporta, Vlada Federacije BiH donosi zaključak da se putem suda traži nalog za bezuvjetno otvaranje Zemaljskog muzeja BiH za javnost. Vršeći pritisak vlast najavljuje dolazak istražitelja iz Tužilaštva BiH „kako bi istražili i utvrdili imena odgovornih za propadanje ove institucije koja čuva kulturno blago BiH.“²¹ Na ovu skandaloznu najavu uslijedio je odgovor direktora Zemaljskog muzeja BiH da „radnici očekuju da se konačno utvrde krivci za propast ove institucije, ali i da se napokon riješi status Muzeja koji čuva nacionalno blago BiH“²².

Dva oprečna mišljenja, objavljena u listu „Dnevni avaz“²³, ponajbolje opisuju trenutno stanje na relaciji federalnih vlasti i nacionalnog muzeja. Haris Pašović, kao predsjednik privremenog, a moramo dodati i nezakonitog Upravnog odbora Zemaljskog muzeja BiH, stavljajući se na stranu Vlade Federacije BiH izjavljuje: „Ova situacija u muzeju je nezakonita i traje predugo. Niko ne može javno dobro držati pod opsadom, a oni koji to rade svoja prava trebaju tražiti javnim putem, a ne ovako. Muzej mora biti dostupan građanima, studentima, naučnicima, gostima, umjetnicima. To je nacionalni spomenik, nacionalno naslijeđe BiH. Trebamo sačekati odluku suda, koji će, vjerujem, uvažiti argumente Vlade da se radi o javnom dobru koje je izvan kontrole vlasti“. Na ovu izjavu uslijedio je i odgovor direktora Zemaljskog muzeja BiH: „Ne postoji zakon koji može u 21. stoljeću, u srcu Evrope, restaurirati robovlasnički sistem da ljudi rade bez plaće, zdravstvenog osiguranja, bez ičega, odnosno eventualno od 300.00 KM, a to su tri plaće nakon 32 mjeseca, i s planom da se nakon toga ništa ne dogodi. To je presmiješno, prežalosno i očito je da se približavaju izbori i sada svi žele nasilu nešto uraditi. Vlada Federacije ne želi da preuzme Zemaljski muzej, samo želi da muzej radi besplatno, bez riješenog statusa, bez mogućnosti ikakve zakonske obaveze da se to riješi. Oni samo žele da muzej radi i da ljudi rade na volonterskoj osnovi, ali to se neće desiti“.

²¹ *Nezavisne novine*, 16. juna 2014. – Istraža u Muzeju

²² *Nezavisne novine*, 16. juna 2014. – Izvršioći dobrodošli u Zemaljski muzej

²³ *Dnevni avaz*, Sarajevo, 24. juli 2014. – Pašović: Javno dobro i dalje pod opsadom

Dok su 6 institucija kulture kako tako održavale minimum rada, Zemaljski muzej BiH je 2015-te godine ulazio u treću godinu od svog zatvaranja. Zaposlenici svo vrijeme bez plate svakodnevno čuvaju kulturno blago koje nije njihovo već državno blago. Nefitna organizacija *Akcija* iz Sarajeva pokreće građansku inicijativu „Ja sam Muzej“ kako bi ukazali na tešku situaciju u kojoj se nalazi muzej. Počelo je otvaranjem izložbe fotografija Zijaha Gafića. Izložene fotografije predstavljale su portrete zaposlenih sa jakom vizuelnom porukom da su oni „Čuvari muzeja“. Nastavak akcije koji je trajao cijeli avgust 2015. godine imao je za cilj da kroz izložbe i zajedničke dežure uglednih ličnosti vrata fokus interesovanja javnosti i vlasti na postojanje Zemaljskog muzeja BiH. Spontano dolazi do velike podrške građana iz oba entiteta. Dežurali su učenici, studenti, intelektualci, nevladine organizacije, predstavnici raznih kolektiva, predstavnici medijskih kuća, kulturni i sportski radnici, predstavnici vjerskih zajednica (izuzev SPC-a), pa i domaći političari i predstavnici međunarodne zajednice. I ova akcija, kao i prethodna, bila je medijski praćena kako u BiH tako i van granica. Akcija „Ja sam muzej“ i Zemaljski muzej BiH, čuvarima naslijeđa Evropska komisija i Europa Nostra dodijelila je najveće evropsko priznanje „Europa Nostra“.

Nakon održanih Općih izbora 2014. godine došlo je do promjene u imenovanju ministara u Ministarstvu civilnih poslova BiH. Umjesto dotadašnjeg ministra Sredoja Novića, koji je na tom mjestu bio od 2007. godine, 2015. godine izabran je Adil Osmanović. Ministarstvo civilnih poslova je od Vijeća ministara BiH 23. 7. 2015. godine dobilo saglasnost da u saradnji sa institucijama BiH, entitetskim i kantonalnim ministarstvima iz oblasti kulture i drugim javno-pravnim subjektima u BiH obezbijede finansijska sredstva za redovno finansiranje svih sedam institucija kulture i definiše upravljačka struktura. Da se ključ rješenja nalazi u rukama političara dokaz je 14. septembra potpisani Memorandum o razumijevanju kojim se na adekvatan način riješilo izmirenje nagomilanih dugovanja i pitanje daljnjeg finansiranja svih sedam institucija kulture.

Šta je značio potpisani Memorandum? Ministar Osmanović dobio je podršku općina po stranačkoj liniji koji bi u skladu sa svojim mogućnostima na dobrovoljnoj bazi finansijski pomogli institucijama kulture. Ubrzo se ispostavilo da to nije predstavljalo ni sistemsko ni dugoročno rješenje jer je realizacija bila tek djelimična.

Da li je rješenje došlo pod pritiskom javnosti ili međunarodne zajednice manje je važno od činjenice da su učenici osnovnih škola iz Istočnog Sarajeva i Pala skidanjem dasaka sa vrata Zemaljskog muzeja BiH 15. septembra 2015. godine simbolično ozvaničili otvaranje muzeja

za posjetioce. U nadi da je njihovo privremeno finansiranje riješeno za neko izvjesno vrijeme institucije kulture su pune nade nastavile sa svojim radom.

U „Službenom glasniku BiH“, br. 89/15 od 23. studenog/novembra 2015. objavljena su rješenja: Ministar civilnih poslova BiH Adil Osmanović donio Rješenje o imenovanju vršilaca dužnosti upravnih i nadzornih odbora sedam kulturnih institucija na privremenoj osnovi do konačnog rješavanja njihovog pravnog statusa koji će utvrditi Parlamentarna skupština BiH. Ova rješenja ubrzo su stavljena van snage jer su predstavnici entiteta Republika Srpska podnijeli žalbu Žalbenom vijeću pri vijeću ministara BiH koji su naredili stavljanje istih van snage. Zapravo, formirati upravne odbore a ne davati novac, ne biti odgovoran a tražiti da upravljate institucijama je nelegalan čin.

Vlada Federacije BiH na osnovu Zakona o izvršavanju Budžeta F BiH za 2016. godinu tek u avgustu donosi odluku i kriterije raspodjele sredstava iz tekućih transfera federalnog ministarstva kulture i sporta za programe i projekte. Tada se otvara novi program „Podrška institucijama od značaja za BiH i Federaciju BiH“ i izdvajaju 600.000,00 KM za njihov rad.

Tabela 5. Odobreni sufinansiranje projekata za 2016. godinu

Naziv institucije	Naziv projekta	Iznos u KM
Historijski muzej BiH	Stalna postavka - nove perspektive	125,000.00
Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH	Promocija muzejskih zbirki kroz izložbenu izdavačku djelatnost	110,000.00
Umjetnička galerija BiH	70 godina Umjetničke galerije BiH – izlagačka i izdavačka djelatnost	130,000.00
Biblioteka za slijepa i slabovidna lica u BiH	Knjige za slijepa i slabovidna lica - Snimanje, otkup i razmjena	10,000.00
Umjetnička galerija BiH	Učinimo galeriju vidljivom	25,000.00
JU Kinoteka BiH	Širenje filmske kulture u Federaciji BiH, realizacijom arhivskih i muzejskih aktivnosti Kinoteke	30,000.00
	Ukupno:	430,000.00

Iz tabele je vidljivo da je preostali dio od izdvojenih sredstava u iznosu od 170.000,00 KM dodijeljen sličnim ili srodnim institucijama kulture na nivou Federacije BiH.

Sljedeće godine Vlada Federacije BiH odvaja sredstva samo za institucije nauke i kulture od značaja za BiH kao podršku projektima i programima koji osiguravaju kontinuitet rada i održavanja djelatnosti na dostignutom nivou.²⁴ Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke odjeljuje Zemaljskom muzeju BiH 282.189,00, Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci BiH 520.000,00 KM, Biblioteci za slijepa i slabovidna lica BiH 100.000,00 KM i Kinoteci BiH 65.000,00 KM.

Federalno ministarstvo kulture i sporta u 2017. izdvaja ponovo 600.000,00 KM za projekte od značaja za rad institucija za kulturno-historijski razvoj BiH i „kulturnih identiteta njenih naroda“.

Tabela 6. Odobrena sredstva za projekte u 2017. godini

Naziv institucije	Naziv projekta	Iznos u KM
Umjetnička galerija BiH	Sufinansiranje rada Umjetničke galerije BiH 2017/2018 – izlagačka i izdavačka djelatnost i preventivna konzervacija	160,000.00
Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH	Promocija rada muzeja prema tipovima publike	130,000.00
Umjetnička galerija BiH	Galerija na mreži (I faza)	15,000.00
	Ukupno:	305,000.00

Nažalost, u periodu koji je uslijedio i pored potpisanog Memoranduma o razumijevanju finansijska podrška je ostala neredovna, umanjivana ili pak izostajala pa se i dalje vodila borba za opstanak.

22. Rezultati medijskog izvještavanja

Osnovna funkcija medija je da informiše javnost o svim sferama javnog života koji su u interesu građana, a građani imaju pravo na informaciju kao jednu od temeljnih vrijednosti demokratije. S tim u vezi mediji imaju dužnost i odgovornost pridržavati se novinarske etike koja se temelji na istinitosti i objektivnosti i drugih profesionalnih standarda (sloboda, privatnost, odgovornost, transparentnost...). Pri tome informacije moraju biti pravodobne, potpune, nepristrasne i provjerene.

²⁴ Službene novine Federacije BiH, br. 39 od 26. 5. 2017.

U medijskim kućama urednici odlučuju šta ponuditi korisnicima medija ili prepuste novinarima kao posrednicima da odaberu temu. Novinari istražuju i kritički pišu o određenim temama koje su od opšteg interesa za društvo. Dobar medijski sadržaj zavisio je od slobode u izvještavanju, profesionalnosti i entuzijazmu novinara. Profesionalni novinari na vrijeme su shvatili ozbiljnost situacije u kojoj su se našle institucije kulture, pravovremeno odreagovali i kontinuirano pratili i izvještavali stavljajući događaj u središte pažnje društvenog interesovanja.

Bilo da se radilo o printanim (novine, magazini, časopisi...), elektronskim (radio i televizija) ili internet medijima sedam institucija kulture su imale zapaženo mjesto u izvještavanju. Printani mediji su redovno objavljivali vijesti, informacije, izvještaje, intervjue i bili redovno prisutni na konferencijama za novinare. Radio i televizijske kuće su izvještavale o ključnim događajima kroz dnevne vijesti, TV izvještaje, intervjue ili informativne emisije koje su obrađivale aktuelnu situaciju i stanju u kulturi.

Za opstanak sedam institucija kulture od državnog značaja bilo je iznimno važno medijsko izvještavanje. Upućujući apele za rješavanje statusa vršili su pritisak na civilno društvo, a vlast tjerovali na odlučniju akciju u rješavanju statusa i finansijske održivosti institucija kulture. Institucije kulture bile su zadovoljne korektnim izvještavanjem medija (printanih i elektronskih) bilo da se radilo o otvaranju izložbe, promociji knjiga, monografija, obilježavanju godišnjih manifestacija ili izvještavanjem sa press konferencija vezanih za pitanje njihovog statusa i položaja. Uz članke na temu neriješenog pravno-finansijskog statusa i opstanka sedam institucija kulture od državnog značaja kako bi čitatelji dobili što vjerniju sliku stanja objavljivane su vijesti o isključenju struje, grijanju, neisplaćenim platama, urušavanju zgrada, ugroženosti artefakata itd. Uz svaku pozitivnu vijest o realizaciji nekog projekta ili saradnje sa domaćim ili međunarodnim institucijama novinari su koristili priliku da ukažu na potrebu rješavanja statusa, osiguranja stabilnog finansiranja i važnosti njihove opstojnosti kao državnih institucija kulture. Korišteni su argumenti i odašiljani emocionalni apeli na koje čitaoci nisu ostajali ravnodušni. Mas-mediji su doprinjeli da se čuje glas javnih ličnosti iz kulture, kulturnih radnika uposlenika i javnog mnjenja koji su iskazivali nezadovoljstvo odnosom politike spram institucija kulture od državnog značaja.

Nažalost, neki mediji u BiH, prevashodno iz entiteta Republika Srpska, zastupali su stajališta svojih političkih predstavnika, a rješenje se predlagalo na nivou entiteta Federacija BiH ili Sarajevskog kantona samo zato što su institucije kulture locirane u Sarajevu, a ne zato što su

to institucije od državnog značaja. Izuzetak su Nezavisne novine koje su imale nekoliko dopisnika iz Sarajeva pa su njihovi čitatelji imali prilike da se informišu i o suprotnim stavovima.

Na postavljeno pitanje predstavnicima sedam institucija sa kojima je rađen intervju da li su zadovoljni podrškom medija i kojih odgovor je bio „da“ uz male zamjerke koje su se odnosile na istraživačko novinarstvo i nepripremljenost nekih novinara. Ne želeći da bilo koga favorizuju mišljenja su da su svi dali svoj doprinos u očuvanju institucija i promovisanju njihovog rada te smatraju da bez medija ne bi uspjeli o sebi promijeniti stvorenu negativnu sliku u pozitivnu.

Da su novinari nekada i ne znajući bili korektivni faktor bilježimo slučajni nesporazum između ministarstva i jedne od sedam institucija kulture koja je dobila opomenu pred tužbu zbog neopravdanih budžetskih sredstava doznačenih za projekt iz predhodne godine. Obrazloženje da ta sredstva jesu odobrena ali nisu uplaćena ministarstvo nije prihvatilo i ponovo je uputilo opomenu pred tužbu. Kada je ministarstvo dobilo odgovor da će novinarima predočiti dokaz da će biti tuženi „za pare koje nikad nisu dobili“ sredstva su već sutra bila isplaćena.

Bez obzira na sve pohvale, poznato je da je rad novinara u nekim medijima bio dosta ograničen. Od toga je porazniji nizak nivo novinarskog znanja, njihova nepripremljenost, ali i objavljivanje istih informacija više puta, što je rezultiralo niskim profesionalnim standardima u izvještavanju. Za pojedine medije je bilo najvažnije da prvi objave vijest (ko, gdje, šta, kada i zašto) ne ulazeći u suštinu događanja. Za takvo stanje nisu odgovorni samo novinari već i uređivačka politika i unutrašnja organizacija medija. Da bi se pratio rad u sektoru kulture mediji bi morali imati, pored opšteg profila novinara, više izuzetno obrazovanih novinara koji dobro poznaju tematiku bilo da se radi o muzejskog djelatnosti, književnosti, obrazovanju, filmskoj i likovnoj umjetnosti i državnoj politici spram kulture uopšte.

Zbog toga su direktori i uposlenici institucija kulture, dok su se borili za goli opstanak, od novinara dobijali suvišna pitanja tipa „na čijem ste vi budžetu?“ Umjetnička galerija BiH organizuje izložbu umjetničkih slika i medijima dostavlja biografiju umjetnika i sve podatke o izložbi. Od jedne medijske kuće dobijaju upit da li mogu dobiti njegov e-mail da s njim naprave intervju. Sa umjetnikom koji je umro 70-tih godina prošlog stoljeća?! To je klasičan primjer nepoznavanja oblasti o kojoj izvještavaju. Medijska prezentacija kulturnih sadržaja

svodila se na copy-past pripremljenih brošura dopunjenih izjavama autora ili nekog od posjetitelja.

Bilo je i zlonamjernih novinara željnih senzacija. Plasirana netačna vijest, bez predhodne provjere, da je ukraden rukopis romana Ive Andrića „Na Drini ćuprija“ profesionalno je neprihvatljiva vijest. Nanijela je štetu ne samo Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti BiH“ već i ostalim institucijama kulture.

A kada je direktorica Kinoteke BiH napisala članak da je na osnovu sporazuma o sukcesiji bivše Jugoslavije sačinjena lista potraživanja bosansko-hercegovačke filmske građe u medijima izostaje reakcija na ovaj apel. Ona upozorava da je dio fonda bosanskohercegovačkih filmova nastalih do 1990. godine „razbacan“ širom ex-Jugoslavije ali da politika, jer je to političko pitanje, ništa nije poduzela.²⁵

Mediji su uredno objavljivali kratke vijesti o aktivnostima kulturnih institucija ali je izostajao stručni osvrt na ta dešavanja. Javnost nije bila upoznata da li su državne institucije kulture zadržale dugogodišnji ugled u svom radu, imaju li znanje i kvalitet, ili su postali prosječni zbog nedostatka stručnog kadra, organizacijske zastarjelosti i finansijske zavisnosti.

Predstavnici institucija kulture su samo u formi intervjuja imali priliku da iskažu potrebu za dodatnim zapošljavanjem stručnog kadra, posebno specifičnog stručnog kadra za koje nema određenih školskih ustanova u BiH na kojim bi se školovali. Njihova upozorenja da se zbog toga institucije kulture mogu same od sebe urušiti za novinare nisu ostajala u fokusu pažnje.

Od novinara, a novinarstvo je veoma moćna profesija, očekuje se da pokreću teme od opšteg interesa, istražuju i budu kritičari svih devijacija u društvu. Tako su propustili da ukažu i na nedostatak političke volje da se kulturne institucije transformišu i modernizuju.

22.1. Propusti u medijskom izvještavanju

Mediji su veliku pozornost obratili na sam status navedenih institucija kulture, na njihov trenutni položaj i stanje, izvještavali su o aktuelnim događajima u njima ali rijetko su se upustili u dubinsku analizu stvarnih problema unutar samih institucija. Stoga ćemo ukratko analizirati probleme institucija kulture o kojima mediji rijetko pišu.

²⁵ *Dnevni avaz*, 22. 10. 2015. – „Odričemo li se bh. filmova“, autor Devleta Filipović

Višegodišnji zastoj u radu iziskivao je stručni i naučni pristup uspostavljanju stanja od prije rata, ali je nedostajao veliki broj stručnjaka različitih naučnih disciplina. Osipanje stručnog kadra desilo se prvo zbog ratnih dejstava, zatim odlaska u penziju, a na kraju i zbog teškog materijalnog stanja. Investiranje u stvaranje stručnih i kompetentnih kadrova je izostalo, a u zastoju je bila i primjena savremenih tehnoloških dostignuća.

U Zemaljskom muzeju BiH prije 1992. godine bilo je 95 zaposlenih. Nakon 1995. imali su dovoljan broj visokoobrazovanog stručnog kadra kojim su bile zastupljene sve muzejske djelatnosti. Odlaskom stručnjaka Muzej se našao u kadrovskim problemima. Zatvaranje muzeja 2012. dočekalo je 65 uposlenika, a njegovo ponovno otvaranje 2015. samo 45 zaposlenih što znači manje od 50% prijeratnih potreba. Ostajali su bez stručnjaka za koje se nije mogla naći zamjena. Da bi neko postao stručnjak u svojoj oblasti nije dovoljna samo stručna sprema već i dugogodišnji rad i praksa, a ta nit prenosa znanja na mlade visokoobrazovane osobe je prekinuta. Muzej je nekada imao muzikologa, sada ga nema, nema ni konzervatora za arheološki materijal... a uskoro ostaje i bez paleontologa i etnologa.

Historijski muzej BiH radi po zastarjeloj prijeratnoj sistematizaciji radnih mjesta. Od prijeratnih 40 zaposlenih taj broj se smanjio na 17 u čiji broj se ubraja 8 radnih mjesta pomoćnog osoblja. I Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH radi po zastarjeloj sistematizaciji radnih mjesta po kojoj je bilo zaposleno 8 stručnih osoba, a trenutno su samo 4 zaposlena. U istoj situaciji je i Kinoteka koja, pored direktorice, ima 3 zaposlena radnika. Od 15-tak zaposlenih Umjetnička galerija BiH ima 50% stručnog kadra. Nedostajući kadar im predstavljaju restauratori. Proces restauracije umjetničke slike je skup i dugotrajan proces. Kad bi se i pronašao kvalitetan kadar i iznašle mogućnosti za zapošljavanje nisu zainteresirani za stalni posao zbog krize u kojoj se nalaze institucije kulture.

Specifična situacija je takođe i u Biblioteci za slijepa i slabovidna lica BiH u kojoj je po sistematizaciji predviđeno 18 radnih mjesta a radi samo njih 10 koji obavljaju više poslova. Od stručnog kadra zaposlen je bibliotekar i knjižničar. U Odjeljenju izdavačke djelatnosti u jednoj osobi je rukovodilac, urednik izdanja i realizator izdavačke djelatnosti, dok je tipografičar u brajevoj štampariji i tonski snimatelj. Vrijedno pomena je volonterski rad glumaca i pikera kao spoljnjih saradnika u stvaranju tonkih zapisa.²⁶

²⁶ U intervjuu sa direktorom Biblioteke 15. novembra 2017. godine pohvalio je volonterski rad glumaca „... pokojni Zoran Bečić, pokojna Nada Đurevska, Izo Bajrović, Miraj Grbić, Gordana Boban, da ne govorim

Gordana Boban, dramska umjetnica u tonskom studiju

Sve ove institucije, da bi prevazišle nedostatak stručnog kadra, povremeno putem ugovora, angažuju stručna lica za realizaciju projekata. Dodatni problem predstavlja visokoškolsko obrazovanje koje nije usklađeno sa potrebama za nedostajućim stručnim kadrom u BiH. Unazad nekoliko godina na Filozofskom fakultetu u Sarajevu otvorena je katedra za arheologiju u čijem sklopu je predmet „Osnove etnologije“. Primjera radi, Zemaljski muzej BiH je nakon rata 1992-1995. imao 4 diplomirana etnologa kojih više nema samo zato jer u BiH ne postoji studij za etnologiju. Kada bismo željeli u kratkim crtama predstaviti šta je sve predmet etnološkog proučavanja, od socijalnog načina života (tradicije, vještine, običaji, rituali), materijalnog privređivanja (umjetnine, narodne nošnje, nakit, posuđe, liturgijski predmeti, novac, instrumenti, stare knjige i sl.) do duhovne kulture (npr. plesovi, muzika) naših naroda, sigurno je da to ne može obuhvatiti jedan predmet na fakultetu. Za razliku od BiH, Filozofski fakultet u Beogradu ima Odjeljenje za etnologiju i antropologiju, a Filozofski fakultet u Zagrebu Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju na kojima se stiče stručno obrazovanje za diplomiranog etnologa.

Aco ili Vedrana Seksan 14 godina non-stop čita... bez ikakvog honorara. Aktualni ministar Mirvad Kurić, on jedini nije došao da pročita, nije došao ni Emir Hadžihafizbegović.“

Rezime:

Iz izloženog se može zaključiti da se Aneks 2. stav 2 Ustava BiH tumačio sa političkog a ne pravnog aspekta. S jedne strane podrška, s druge strane odbijanje u očuvanju kulturnih institucija od državnog značaja, izmiješalo je pravo i politiku. Uspostavljeni kulturni etnocentrizam u Republici Srpskoj okrenut je interesima vlastite nacije, njenoj istoriji i kulturi zanemarujući interese drugih nacija. Na djelu je bilo negiranje bosanskohercegovačkog kulturnog identiteta u kojem leži ključ istorije Bosne i Hercegovine.

Kratkotrajnim, neredovnim i nedovoljnim finansijskim rješenjima, uglavnom za projektne aktivnosti, želio se osigurati opstanak institucija kulture do konačnog rješenja. Od institucija kulture se tražilo da rade po važećim zakonima a da se finansiraju kao i svako nevladino udruženje projektним aktivnostima aplicirajući na raznim konkursima i javnim pozivima i to za sufinansiranje projekata. Ovakvim odnosom vlasti već goruči problem se samo dodatno usložnjavao jer visina odobrenih sredstava nije bila dovoljna za rad državnih institucija kulture. To nas upućuje na zaključak da institucijama kulture ne trebaju grantovi već priznavanje njihovog državnog statusa, a rasprava po tom pitanju izostala je nebrojeno puta. Odgovornost je svakako na državnim organima u kojima zadnju riječ imaju vladajuće stranke koje se ne mogu dogovoriti. Ministarstvo civilnih poslova BiH i dalje tvrdi da nema mandat za rješavanja statusa ovih institucija jer je po Ustavu BiH oblast kulture u nadležnosti entiteta. Pojedini politički predstavnici se ponašaju kao da nikada nismo imali ništa zajedničko i taj nedostatak poštovanja spram prošlosti i onoga što smo, ne može zaštititi bogatu kulturnu ostavštinu BiH, ali zato doprinosi da ona iz dana u dan propada.

Fokus medijskog izvještavanja bio je uglavnom na rješavanju statusa i finansiranja institucija, a manje na izvještavanju o strukturnim problemima unutar samih institucija kulture. U kriznim situacijama mediji su odigrali ključnu ulogu u pritisku na vlasti svih nivoa da obezbjede kakve-takve izvore finansiranja i time omoguće daljnji rad i opstanak institucija kulture. Istina, po pitanju pravnog statusa nije napravljen pomak, ali su političarima stavili do znanja da javnost od njih očekuje njegovo rješavanje.

Četvrti dio – REZULTATI RADA SEDAM INSTITUCIJA KULTURE

Uprkos svim nedaćama koje su ih snašle, zahvaljujući donacijama, dobijenim sredstvima putem projekata i nedovoljnim sredstvima za sufinansiranje rada uspjeli su sačuvati opstojnost državnih institucija kulture. Uz veliko zalaganje, pa i velika odricanja uposlenika, bili su prepreka onima koji su imali ideju da bosansko-hercegovačko kulturno blago podjele na Bošnjačko, Hrvatsko i Srpsko.

Poznata je činjenica da je u periodu ratnih sukoba 1992-1995., kompleks **Zemaljskog muzeja BiH** pretrpio velika ratna razaranja. Shodno toj činjenici dalo bi se zaključiti da je stradao i muzejski fond, ali nije. Stručnjaci muzeja izvršili su odabir najvažnijeg nacionalnog blaga i jednim dijelom ga sklonili u depoe, a najvrjednije zbirke i eksponate dislocirali na sigurnija mjesta. Preostali dio, zahvaljujući požrtvovanosti zaposlenih, izlažući svoje živote pogibelji, radili su na zaštiti preostalog muzejskog materijala premještajući ga u bezbjednije prostorije. Radnicima muzeja u tim teškim godinama pomagali su pripadnici jedinice Štaba za zaštitu kulturnih dobara preuzevši i fizičko obezbjeđenje muzeja. Sva četiri objekta u sastavu Zemaljskog muzeja pretrpjela su velika oštećenja jer su bili direktna meta artiljerijskih projektila. Uništeni krovovi, djelovanje atmosferalija i vlage, dotrajale elektroinstalacije koje mogu da prouzrokuju požar, bez grijanja, bila je svakodnevna briga uposlenika muzeja. Osposobljavajući dio po dio izložbenog i radnog prostora Muzej je nastavio sa radom.

Kroz izdavačku djelatnost 1996. godine izdaju reprint Glasnika iz 1992. iz oblasti arheologije, etnologije i prirodnih nauka. Arheološko odjeljenje radi na nekoliko istraživačkih projekata, etnološko odjeljenje obavlja nekoliko terenskih istraživanja, a rezultate provedenih istraživanja objavljuju u svom Glasniku. Obilježavajući 120 godina svog rada i postojanja 2008. izdaju Vodič kroz izložbe Zemaljskog muzeja BiH u kojem su informacije o stalnim muzejskim postavkama Odjeljenja arheologije, etnologije i prirodnih nauka. Bogato kulturno naslijeđe bilo je predstavljeno i povremenim izložbama.

Stalna postavka odjeljenja za arheologiju Zemaljskog muzeja BiH

Djelujući u različitim političkim i ekonomskim prilikama muzej i dalje čuva i prezentira javnosti, pored ostalog, i remek-djelo španske iluminatorske umjetnosti poznatije kao „Sarajevska Hagada”²⁷, nalaze i predmete sa dvora kraljevske dinastije Kotromanić, a bosanski stećci i dalje krase prostor kompleksa Zemaljskog muzeja BiH.

Svjesni značaja i vrijednosti umjetničkih djela i sa materijalnog i sa umjetničkog aspekta koja su u posjedu **Umjetničke galerije BiH**, uposlenici su 1993. izvršili vanrednu inventuru i konstatovali da je nestalo 51 umjetničko djelo. Nestala su dva remek-djela švicarskog slikara Ferdinanda Hodlera „Autoportret“ i „Mjesečina na Ženevskom jezeru“ čija se vrijednost procjenjuje na više od milion eura, 48 pravoslavnih ikona i jedan iluminirani rukopis. Ovaj nestanak prijavljen je INTERPOL-u ali djela ni do danas nisu pronađena.

U poslijeratnom periodu pristupilo se sanaciji i rekonstrukciji objekta zahvaljujući pomoći Svjetske banke, UN-a i vlada Švicarske, Portugala i Njemačke. Nakon završenih radova, početkom 1998. godine, Umjetnička galerija BiH je nakon dugo vremena ponovo otvorena za

²⁷ „Sarajevska Hagada” – jevrejski manuskript, obredna knjiga koja sadrži biblijske perikope (odlomke), pjesme i molitve koje sečitaju i pjevaju za vrijeme Pashe. Nastala u 14. Stoljeću, u Bosnu i Hercegovinu donesena u 16 st. Kupljena 1894. godine od sarajevskog trgovca Jozefa Koena.

javnost. U tu čast u izložbenom prostoru predstavljena su djela švajcarskog slikara Ferdinanda Hodlera, umjetnika Akademije likovnih umjetnosti i umjetničkih fotografija.

Poseban problem činio je nedostatak restauratorsko-konzervatorske radionice ali je zahvaljujući donaciji Vlade Japana 2004. godine i ovaj problem prevaziđen.

Stekavši uslove za rad uposlenici ove institucije osim stalnih izložbenih postavki postavljaju i posebne tematske izložbe naših i stranih likovnih stvaralaca, retrospektivne izložbe, ustupaju prostor gostujućim izložbama, obilježavaju godišnjice rođenja umjetnika, Dana grada Sarajeva i dr. Uz jednu stalnu postavku u svakom trenutku, u toku godine imaju dvije manje izložbe. Organizuju brojna gostovanja od Trebinja do Bihaća, a za značajnije izložbe međunarodnog karaktera van BiH iz fundusa posuđuju umjetnička djela uz velike mjere osiguranja.

Uz biblioteku i odjeljenje za dokumentaciju, Umjetnička galerija BiH može se pohvaliti i poslijeratnom dopunom kolekcije umjetničkih slika. Zahvaljujući dodijeljenim sredstvima od strane Federalnog ministarstva kulture i sporta otkupljeno je 56 slika bosansko-hercegovačkih autora koji su bili prezentovani na izložbi u Umjetničkoj galeriji.

Umjetnička galerija BiH član je ICOM-a, međunarodne asocijacije muzeja, saraduje sa ICOM-om, međunarodnom asocijacijom likovnih kritičara i uspostavila je kontakt sa SIMAM-om što je međunarodna asocijacija muzeja savremene umjetnosti.

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH je zbog devastacije zgrade Vijećnice u kojoj je bila smještena od 1951. do 1992. ostala bez matične zgrade. Godine 1998. dobila je privremeni smještaj u devastiranoj zgradi nekadašnje kasarne „Maršal Tito“. Uposlenici biblioteke su najvrijednije zbirke, knjige i serijske publikacije deponovane na više lokacija u gradu objedinili i veoma brzo otpočeli sa radom. Te iste godine, NUB BiH postala je članica međunarodne ISSN mreže (International Standard Serial Number) i imala svoj ISSN centar za izdavanje međunarodnog standardiziranog broja serijskih publikacija. Ponovo uspostavlja COBIS sistem, jedinstveni bibliotečko-informacioni sistem.

Osnivaju Centar za permanentno obrazovanje biblioteka BiH održavajući kurseve, seminare i radionice za bibliotekare iz cijele BiH, a potom organizuju i održavaju stručne ispite iz bibliotečke djelatnosti. Organizuju književne večeri, predavanja i izložbe. Popunjavanje biblioteke knjigama, serijskim publikacijama, novinama, časopisima i sl. vrše kroz obavezan broj primjeraka koje su izdavači sa područja BiH obavezni dostaviti, te poklonima i razmjenom sa srodnim institucijama u BiH, regionu i svijetu. Svoju izdavačku produkciju NUB BiH nije prekidao ni u ratnom periodu, a u poslijeratnom su nastavili izdavati publikaciju *Bosniaca* sa bibliografskim podacima svih izdanja u BiH.

Da bi **Historijski muzej BiH** nastavio svoj rad bilo je neophodno izvršiti rekonstrukciju zgrade koja je, podsjećamo, bila na prvoj liniji ratnih dešavanja. Oštećenja su bila takva da su radnici, zavisno od vremenskih uslova, eksponate premještali iz prostorije u prostoriju kako bi ih zaštitili. Relevantne institucije nisu imale sluha za spašavanje ovog objekta od propadanja. Nisu imali sluha ni za zbirke smještene u hladnim prostorima, bez klimatizacije i ventilacije. Tek 2013. saniran je krov institucije, a nakon toga krenula je adaptacija unutrašnjeg prostora. Stvorivši kakve takve uslove za rad, a i dan-danas su bez grijanja, Historijski muzej BiH je krenuo sa obnovom i promocijom muzejskih kolekcija. Do tada fokusirani na istoriju Jugoslavije, muzej se okreće stvaranju muzejskih kolekcije iz novije istorije. U saradnji sa domaćim i stranim slobodnim umjetnicima, u partnerstvu sa drugim muzejima i kulturnim nevladinim organizacijama, ostvaruju projekte, otvaraju muzej za javnost a nižu se projekti na međunarodnom i međuentitetskom nivou.

Uporedo sa borbom za голу egzistenciju **Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH** uspio se konsolidovati i nastaviti realizaciju svojih godišnjih planova rada prilagođenih svim potrebama muzejske publike. Organizovane su autorske izložbe, književne večeri, izvođene manje pozorišne predstave, performansi i projekcije. U saradnji sa Muzejom Republike Srpske održane su zajedničke izložbe. Za edukaciju djece organizovane su izložbe i radionice a studentskoj populaciji omogućen je istraživački rad.

Obilježavajući godišnjice velikih pisaca i pozorišnih radnika izdavali su kataloge i brošure sa dokumentarnom građom, monografiju povodom 50-godišnjice od osnivanja, a u saradnji sa akademskom zajednicom 2015. godine izašao je treći broj Godišnjaka (prvi objavljen 1990., a drugi 1991.).

Poseban segment njihovog rada zasnivao se na arhiviranju, odnosno dopunjavanju postojećih zbirki i digitalizaciji. Zato je muzej, za 55-godišnjicu od osnivanja muzeja i godišnjice dobijanja Nobelove nagrade, donatorskim sredstvima Norveške odlučio da se digitalizira originalni rukopis nagrađenog romana „Na Drini ćuprija“ Ive Andrića.

Renoviranjem izložbenih prostora i Galerije „Mak“ uvećali su prostor i stvorili još bolje uslove za stalne i promjenljive postavke galerije.

Od samog osnivanja **Kinoteka BiH** se susrela sa nizom problema jer je filmski fond bio smješten na tri različite lokacije. Dugo vremena je trebalo da vlast shvati da su te prostorije neuslovne i da je potrebna hitna intervencija kako bi se na adekvatan način zaštitilo nacionalno blago koje svjedoči o bogatoj kinematografiji BiH. Tek 2010., dakle 15 godina nakon rata, zahvaljujući kantonalnim vlastima, saniran je jedan od arhivskih depoa i nabavljena neophodna arhivska oprema. Tada su dobili i sredstva za restauraciju više dokumentarnih filmova i digitalizaciju zbirke filmskih žurnala i filmskih plakata. Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika je 39 bosanskohercegovačkih igranih filmova, 16 bosanskohercegovačkih dokumentarnih i kratkih igranih filmova i zbirku žurnala proglasila nacionalnim pokretnim dobrom²⁸.

Jedan od slikovitijih primjera koji je ukazivao na alarmantno stanje u kojem se Kinoteka BiH nalazila dogodio se 2013. godine. Umjesto svečanog obilježavanja 50-godišnjice prikazivanja

²⁸ Odluka broj: 04.1-2.3-77/11-22 od 7. septembra 2011. godine objavljena u: „Službeni glasnik BiH, broj 85/11

prvog filma u Kinoteci BiH u hladnoj i mehljivoj kino sali prikazivani su animirani filmovi. Tek 2017. zahvaljujući Ambasadi NR Kine kino sala je renovirana i adaptirana čime su stvoreni bolji uslovi za rad Kinoteke BiH.

U tim i takvim uslovima nije zapostavljen ni naučno-istraživački rad iz oblasti filmske umjetnosti. Nakon sedam godina pauze, 2017. godine štampali su 121 broj periodične publikacije Sineast. Osim sa Kinotekom Republike Srpske, Kinoteka BiH uspostavila je dobru saradnju sa srodnim institucijama iz okruženju i postala članica najvažnije Svjetske federacije filmskih arhiva – F.I.A.F.-e. Zahvaljujući dobroj saradnji, Filmske novosti iz Beograda saglasile su se da filmske žurnale i dokumentarne filmove koji se odnose na BiH ustupe Kinoteci na presnimavanje, ali tadašnja aktuelna vlast sa svih nivoa nije imala sluha i nije izdvojila sredstva za presnimavanje vrijednog filmskog materijala.²⁹ Filmski fundus Kinoteke BiH obogatila su i dva svjetska filma sa bh tematikom: „U zemlji krvi i meda“ holivudske glumice Anđeline Đoli i film „Lov u Bosni“ s Ričardom Girom u glavnoj ulozi.

Biblioteka za slijepa i slabovidna lica BiH ostala je bez polovine svog bibliotečkog fonda koji je početkom rata 1992. godine ostao kod korisnika širom BiH i drugih republika bivše Jugoslavije. Svoj rad nije zaustavljala ni u toku rata 1992-1995. uvećavajući svoj knjižni fond i pružajući usluge svojim korisnicima. Nakon 1995. godine uposlenike je čekao mukotrpan posao na spašavanju fonda koji je u ratnim uslovima bio podložan oštećenjima od uticaja vlage i prašine. Nakon oprašivanja knjiga pisanih Brajevim pismom, preslušavanja i presnimavanja kasete, nastavilo se sa obogaćivanjem knjižnog fonda. Prateći savremena tehnološka dostignuća biblioteka je svoj knjižni fond digitalizovala stvorivši uslove da korisnici biblioteke širom svijeta istu mogu koristiti u audio-tehnici na kasetama ili digitalnoj tehnici na cd-ovima u mp3 formatu. Tako je ova institucija, kroz svoju bibliotečku i izdavačku djelatnost u tehnikama za slijepa i slabovidna lica, povećala na preko 23.000 bibliotečkih jedinica. U dva savremeno opremljena tonska studija i štampariji za brajevo pismo zastupljena su književna djela svih bosansko-hercegovačkih naroda i svjetske književnosti, djela iz oblasti nauke, kulture i umjetnosti. Biblioteka na cd-u izdaje svoj zvučni časopis „Svjetlo misli“ u trajanju od 6 sati. Zahvaljujući saradnji sa Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom BiH punopravni je član u COBISS-BH sistemu. Od 2002. godine postali su članom informatičke bibliotečke agencije na svjetskom nivou IFOA koja tretiraja slijepa i slabovidna lica.

²⁹ U vrijeme kada nije bilo televizije u kinima su se prije svakog prikazivanja filma gledali žurnali ili filmske novosti. Na tim filmskim materijalima važnim za proučavanje kulture naroda u BiH, posebno etnologima, mogao se vidjeti davno zaboravljeni zanat smolarenje ili skidanje zara i feredže.

U nabavci i razmjeni knjiga biblioteka je uspostavila saradnju sa srodnim bibliotekama iz Hrvatske, Srbije, Crne Gore te bibliotekama za slijepu u Švedskoj, Norveškoj i Finskoj. Rad sa korisnicima je postao još intenzivniji organizovanjem isturenih odjeljenja u Bihaću, Tuzli, Zenici, Goraždu, Gradačcu, Mostaru, Travniku. Do kraja 2017. godine biblioteka je ostvarila 1.237 korisnika. Od tog broja iz Republike Srpske su 132 korisnika a iz Federacije BiH 821 korisnik, a ostali se nalaze u zemljama okruženja i EU.³⁰ Dakle, i u vrijeme borbe za status, Biblioteka za slijepa i slabovidna lica BiH nastavila je sa svojim aktivnostima na obogaćivanju biblioteke knjižnim fondom, organizovanju književnih večeri sa poznatim bosansko-hercegovačkim piscima i izložbama. Aktivno učestvuje na brojnim savjetovanjima, seminarima i drugim skupovima u zemlji i inostranstvu i sajmovima knjiga kao izlagač.

I na kraju treba dodati da su državne institucije kulture svojim brojnim aktivnostima i raznolikim programima počev od 2005. bili organizatori ili učestvovali u obilježavanju Međunarodnog dana i Evropske noći muzeja. Kontinuirano se radilo na digitalizaciji vrijedne bibliotečke građe. Putem web stranica prezentiraju svoj rad uspostavljajući direktnu komunikaciju sa svojim korisnicima.

Rezime

Kriza koju je prouzrokovala ustavna struktura države u sedam institucija kulture od državnog značaja traje i dalje. Djelujući u neriješenom pravnom statusu sa neizvjesnim finansiranjem uspjeli su uz velike napore sačuvati neprocjenjivo kulturno i nacionalno blago svih naroda BiH od sistemskog uništenja. Čak šta više, zahvaljujući odnosu spram kulturi, kao temelju civiliziranog društva, pravilnom odnosu prema državnom vlasništvu, a ponajviše entuzijazmu zaposlenih uspjeli su, u takvim teškim uslovima, sačuvati i unaprijediti rad institucija, a nacionalno naslijeđe učiniti dostupnim javnosti. I ono najbitnije, u borbi za državu protiv državnog sistema, sačuvali su nacionalna kulturna dobra za buduće generacije.

³⁰ Intervju sa direktorom Biblioteke za slijepa i slabovidna lica BiH Salihom Plehom, 23. 12. 2017.

ZAKLJUČAK:

U ovom radu obradili smo veoma bitnu temu za građane Bosne i Hercegovine: položaj sedam institucija kulture kojima nije riješen status na državnom nivou u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini i medijski tretman istih. Rad nam daje iscrpan uvid u problematiku institucija kulture, kako unutar njih samih, tako i u odnosu vlasti prema njima.

Bosna i Hercegovina kao država zajedno sa svojim građanima, još uvijek nedovoljno oporavljena i opterećena konfliktima iz 90-tih godina prošlog stoljeća, prolazi kroz spor i dugotrajan, a ponekad i bolan period tranzicije. Dejtonskim mirovnim sporazumom BiH je dobila mir ali ne i rješenja za mnoga politička pitanja koja su ostala otvorena. Jedno od tih pitanja je i rješavanje statusa sedam institucija kulture koje bi trebale biti na državnom nivou. Kako se na nivou Bosne i Hercegovine Dejtonski mirovni sporazum tumači na različite načine tako je i izostala implementacija „Dodatka II” Aneksa Dejtonskog mirovnog sporazuma za BiH. Tim Aneksom nalaže se kontinuitet pravnih propisa, koji su bili na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada je Ustav stupio na snagu, u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine. To znači da je država Bosna i Hercegovina, kao pravni nasljednik SR BiH bila dužna preuzeti osnivačka prava u sedam navedenih institucija kulture. Međutim, to je izostalo i pojavljuje se kao osnovni razlog teškog položaja tih institucija. Ovaj pravni vakum direktno se reflektovao na njihov rad, jer bez osnivača (države), navedene institucije kulture ostale su i bez prava na finansiranje iz budžeta bez čega ne mogu da funkcionišu.

Uposleni u institucijama kulture su, svojim nesebičnim angažmanom, vlastitim entuzijazmom, korektnim ponašanjem spram bosansko-hercegovačke zaostavštine, dugo vremena uspjevali održavati privid normalnog rada. Aktivno su komunicirali sa predstavnicima vlasti i raznim medijskim kućama u pokušaju iznalaženja rješenja.

Rad održavaju novcem koji kroz grantove dobiju iz kantonalnog (sarajevski kanton), federalnog ili državnog budžeta, od prihoda koje sami ostvaruju, te od stranih i domaćih donacija u novcu i opremi. Prestankom rada ovih sedam institucija kulture rizikujemo da ostanemo bez nacionalnog blaga za koji slobodno možemo reći da predstavlja naš identitet, našu ličnu kartu. A bosansko-hercegovačka kulturna baština ne predstavlja identitet Srba, Hrvata i Bošnjaka već cijelog kulturnog čovječanstva u svojoj svojoj kulturnoj raznolikosti.

Nema nikakve sumnje da su se mediji odazivali na svaki poziv predstavnika kulturnih institucija prenoseći njihove apele ili obavještenja o njihovim aktivnostima. Bez podrške medija, koji su redovno pratili i izvještavali o finansijskoj održivosti institucija, iste bi bile u mnogo lošijem položaju. Niti jedna objava o kulturnim dešavanjima, pripremljenim od strane ovih institucija, nije prošla bez napomene da im još uvijek nije regulisan pravni status, vršeći i na taj način pritisak na političke strukture. Zamjerka medijima je, bez obzira na veliki broj medijskih priloga, da rade kampanjski, površno, a ne kontinuirano i konstruktivno, što bi, obzirom na važnost teme, trebalo biti. Naime, primjetan je nedostatak priloga koji bi se bavili radom samih institucija kulture, njihovom unutrašnjom organizacijom i zabrinjavajućim nedostatkom stručnog kadra. S obzirom da su sve navedene institucije kulture same po sebi i obrazovne institucije izostao je stručni kritički osvrt na kvalitet njihovog rada. Kulturna kritika bi morala biti konstruktivna kritika koja treba da ukaže na problem koji se treba riješiti. To bi bio poticaj za iznalaženje uzroka i traženja rješenja da li u samim institucijama ili dodatim pritiskom na strukture vlasti. Da bi se neko bavio kulturnom kritikom morao biti dobar poznavalac kulturnih vrijednosti, a za novinare se kaže da su najveće sveznalice i najveće neznalice, a sve pitaju.

Pojedini predstavnici vlasti u određenim periodima pokušavali su napraviti pozitivne pomake ali je problem ostao i dalje politički, prvenstveno zahvaljujući opstrukcijama predstavnika vlasti na državnom nivou iz entiteta Republika srpska. Zahvaljujući medijskom izvještavanju u kritičnim trenucima kada su se zatvarale institucije kulture poput Zemaljskog muzeja čuo se i glas javnosti gdje se neodložno tražilo sprječavanje zatvaranja i hitno rješavanje problema.

Može se na kraju reći da su rezultati ovog istraživanja potvrdili postavljene hipoteze sa početka ovog rada iz čega proizilazi zaključak da su mediji i dalje pokretačka energija koja može utjecati na Parlamentarnu skupštinu BiH da prepozna glas javnosti i poduzme korake za donošenje odgovarajućih zakona i dovede do konačnog rješenja statusa sedam institucija kulture od državnog značaja.

Dakle, ako nam je stalo da sačuvamo Bosnu i Hercegovinu kao državu, moramo po svaku cijenu sačuvati i ove institucije.

Bibliografija

Naučna literatura:

- Bešker Inoslav i dr. (2004): *Istraživačko novinarstvo*, Biro tisak, Zagreb
- Hjugo de Berg, (2007): *Istraživačko novinarstvo*, kontekst i praksa. IP Clio, Beograd
- Rizvanbegović Izet: „Dostignuća i neki rezultati rada u praksi Muzeja Bosne i Hercegovine”. U: *Muzeologija*, No. 18, Zagreb, Muzejski dokumentacijski centar, 1975., str. 75-87.
- Rizvanbegović Izet: „Razvojni put muzejskog društva Bosne i Hercegovine”. U: *Muzeologija*, No. 20, Zagreb, Muzejski dokumentacijski centar, 1976., str. 109-135.
- Tomčić Zoran (2012): *Osnove političkog komuniciranja*, IV. izdanje, Synopsis, Mostar

Leksikoni i priručnici:

- Antolović, Jadran (2012): *GAP Analiza zakonodavstva Bosne i Hercegovine u području kulture*. Izvještaj sa preporukama. UNESCO ured u Sarajevu.
- Grupa autora (1979): *Leksikon novinarstva*. IŠKRO Savremena administracija, Beograd.
- Grupa autora (1996): *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*. Zemaljski muzej BiH, Sarajevo.
- Grupa autora: (1988): *Spomenica stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 1888-1988*. Zemaljski muzej BiH, Sarajevo.

Metodološka literatura:

- Termiz, Dževad (2009.): *Metodologija društvenih nauka – Drugo dopunjeno i prošireno izdanje*, NIK Grafit, Sarajevo
- Termiz, Dževad; Milosavljević, Slavomir (1999.): *Praktikum iz metodologije politikologije*, DAX trade, Sarajevo

Zakonodavna regulativa:

- Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* (2003).
- Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*. Aneks II. Dejton, Ohajo, 1995.
- Ustav Bosne i Hercegovine*, prijevod na bosanski jezik. OHR, Office of the High Representative, Sarajevo.
- Zakon o muzejskoj djelatnosti BiH
- Zakon o biblioteci za slijepa i slabovidna lica BiH
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti BiH
- Zakon o Kinoteci BiH
- Zakon o Muzeju književnosti BiH

Internet

- Federalno ministarstvo kulture i sporta – fmks.gov.ba
- Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke – fmon.gov.ba
- Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine – mcp.gov.ba

Intervjui

Zemaljski muzej BiH – Marica Filipović, pomoćnica direktora
Biblioteka za slijepa i slabovidna lica BiH – Sakib Pleh, direktor
Historijski muzej BiH – Elma Hašimbegović, direktorica
Kinoteka BiH – Delveta Filipović, direktorica
Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH – Šejla Šahabović, direktorica
Umjetnička galerija – Ivana Udovičić, muzejska savjetnica
Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH – pisani odgovor

Dnevni i sedmički printani mediji

Dani

2004. 19. marta
2005. 12. februara
2006. 20. oktobar
2007. 30. novembar
2008. 18. januar
2009. 30. januar, 4. decembar
2010. 3. decembar
2011. 2. septembar
2012. 13. januar
2014. 1. august
2015. 18. decembar
2016. 1. januar, 15. april, 30. decembar

Dnevni avaz

2005. 9., 10. april, 12. maj, 4., 11. juni, 1., 3. juli, 2., 29. august, 13. decembar;
2006. 30. januar, 27. mart, 21. juni, 19. septembar, 7., 24. decembar
2007. 21. juli
2008. 20. januar, 10. juli, 2. novembar
2009. 21. januar, 23. mart
2010. 16. maj, 11., 13. juni, 8. oktobar, 6., 12. novembar, 23. decembar
2011. 19. mart, 2. juni, 1. juli, 24-25-25-27-28. august, 2. septembar, 19., 20.,
22. oktobar, 5. novembar, 28., 29., 30. decembar
2012. 2., 5., 7. januar, 21. april, 29., 30. maj, 5., 14. juni, 28. juli, 1., 11., 15.
august, 5., 17., 19., 30. septembar
2013. 24. maj, 6. juni, 26. juli, 23. oktobar, 8., 19., 30. novembar, 5., 10., 19.,
20. decembar
2014. 9. januar, 11., 26. februar, 21., 29. mart, 2., 16., 22., 29. april, 6., 10.
maj, 18. jun, 24. jul, 30. august, 2., 5. septembar, 1. oktobar
2015. 15. april, 14. maj, 4., 6., 11. august, 10., 15. septembar, 22. oktobar
2016. 27. februar, 14. april, 19. maj, 11. august

Dnevni list

2010. 12., 14. novembar
2011. 14., 30. mart, 1. april, 26., 27., 28. august, 2., 8., 14. septembar, 2., 12.
oktobar
2013. 5. oktobar, 15. novembar, 21. decembar
2014. 16., 28. april, 15. novembar
2015. 6., 23. januar, 19. april, 19. septembar

2016. 19., 25. januar, 1., 9. april, 1. august, 17. oktober

Global

2009. 19. mart, 17., 24. septembar

Ljiljan

2003. 18. juli

2004. 29. oktober

Nezavisne novine

2003. 27., 28., 29., 30. avgusta

2004. 17., 26., 30. januar, 11., 27. februar, 9. mart, 13. maj, 12. august, 21. oktober, 2., 3., 8., 20. novembar, 22., 23., 25., 31. decembar

2005. 23. mart, 16. april, 12. maj, 17., 27. jun, 5. august, 13. septembar, 31. oktober, 3., 20. novembar, 1., 10., 13., 14. decembar

2006. 14. januar, 2., 3. februar, 1., 4., 10. mart, 13. april, 4., 27. juni, 8. august, 7. septembar, 1., 27. oktober, 9., 25. decembar

2007. 26. januar, 14. april, 27., 28., 30. juni, 21. Juli, 27. juli, 1., 17. august, 10., 14., 25. septembar, 27. novembar, 20. decembar

2008. 12., 23., 26. januar, 26. april, 14. maj, 16. juni, 14., 16., 27. novembar

2009. 2. februar, 4., 25. mart, 17. april, 2., 26. septembar

2010. 11. jun, 1., 27. decembar

2011. 1. juli, 25., 27. august, 2. septembar, 20. oktober, 3. decembar

2012. 23. januar, 7. august, 28. septembar

2014. 16. januar, 22. oktober

2015. 29. juli, 1. oktober

Oslobodjenje

1994. 3. oktober

1995. 29. mart, 11. juni, 2., 10. oktober

2004. 16., 20., 21. oktober, 2., 25., 27., 30. novembar, 1., 22., 24., 26., 30. decembar

2005. 5. januara, 15. marta, 14. aprila, 17., 30. juni, 30. novembra, 11., 13., 15., 25. decembar

2006. 30. januar, 8., 16., 17. februar, 10. mart, 28. april, 19. maj, 19., 20., 21., 22., 23., 29. juni, 4., 6., 6. juli, 6., 8. septembar, 19. oktober, 24. decembar

2007. 29. mart, 14., 22., 27. juni, 21. jul, 16. septembar, 22. novembar

2008. 8. februar, 15. mart

2009. 13., 22. januar, 16., 23., 24., 31. mart, 11. maj, 3. juli, 24. august, 11., 21. septembar, 13., 23. oktober, 26. novembar, 10. decembar

2010. 27. februar, 11. jun, 20. august, 11., 23., 24. oktober, 12. novembar

2011. 11. februar, 10., 14. mart, 2. april, 1. juli, 26., 27. august, 18. septembar, 16. novembar

2012. 25., 27., 29. septembar, 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 10., 13. oktober

2013. 19. maj, 25. maj, 5., 19. oktober, 1., 12. novembar, 1. decembar

2014. 5. januar, 14. mart, 17., 20. april, 3. maj, 13., 19. juni, 22., 25., 27., 30. juli, 8., 9. 10., 11., 19. august, 27. septembar, 11. novembar, 23., 28. decembar

2015. 11. februar, 14., 16. april, 6. juni, 15. juli, 6., 7. 8., 9., 22., 25., 26., 28. august, 14., 17., 19. septembar, 12., 31. oktober, 8., 10. novembar

2016. 7., 17. januar, 18. februar, 1., 13., 29. april, 7., 20., 24., 26., 27. maj, 12., 23. juni, 1. jul, 7., 18. august, 14., 16. septembar, 5. oktober, 23., 26.,

27. decembar

Slobodna Bosna

2004. 5. februara, 8. aprila, 21. oktobar, 28. oktobra
2009. 2. april
2010. 7. oktobar
2011. 3. februar, 25. august
2013. 4. april, 5. decembar
2014. 23. januar, 4. septembar
2015. 19. februar, 16. april, 28. maj, 30. juli, 17. septembar

Start

2005. 13. decembra
2010. 12. oktobar
2011. 6. septembar, 18. oktobar

Stav

2015. 9. april, 10. septembar

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Stranica 76 od 76

Naziv odsjeka i/ili katedre: KOMUNIKOLOGIJA

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: PREDRAG NEDIĆ

Naslov rada: Medijski tretman sedam institucija kulture od državnog značaja u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 76

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 11. 9. 2021.

Potpis
